

ΑΙΓΑΙΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

«... Οι δέ έχον Αρκαδίην υπό Κυλλήνης όρος αινύ,
Αινέτιον παρά τύμβον, ον' ανέρες αγχημαχηταί,
οι Φενεόν τ' ενέμοντο... Σινύμφηλόν τ' είχον...»

(Ιλιάδα Β. 605-608)

Νικηφόρου Λύτρα

ΤΑ ΚΑΛΑΝΤΑ

ΤΕΥΧΟΣ 4
ΟΚΤΩΒΡΗΣ - ΝΟΕΜΒΡΗΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1993

Τριμηνιαία έκδοση μη κερδοσκοπική

Τεύχος 40 Οκτώβρης - Νοέμβρης - Δεκέμβρης 1993

Γραφείο: Κατσιμπήρη 49 - Χολαργός 155 61 - Τηλ. 65.29.548

Έκδοση - Διεύθυνση: Σπύρος Κων. Μιχόπουλος

Επιμέλεια όλης: Ντίνα Βλάχου - Σπύρος Μιχόπουλος

Αλληλογραφία - Επιταγές: Περιοδικό «Αίπυτος» Κατσιμπήρη 49 - Χολαργός 155 61

Τιμή τεύχους: δρχ. 500 - Ετήσιο συνδρομή δρχ. 2.000 - Εξωτερικού δρχ. 5.000

Υπηρεσίες - Οργανισμοί - Επιχειρήσεις δρχ. 5.000

Εκτύπωση: Βασ. Χατζηπέρης & Σια Ε.Ε.

Σόλωνος 44 - Πευκάκια N. Ιωνία - Τηλ. 27.97.324

Το περιοδικό το ονομάσαμε «Αίπυτο» γιατί ο θρύλος για τον κρυμμένο θησαυρό του, κάπου στις πλαγιές της Ζήρειας, είναι ζωντανός ακόμα και έρχεται από την εποχή του Ομάρου.

Σύμβολο και κοινό σημείο αναφοράς για τις δύο περιοχές και ο Ηρακλής που βάλαμε στο εξώφυλλο πλάι στο λογότυπο. Είναι ο «Ηρακλής τοξότης» έργο του γάλλου γλύπτη Ant. Bourdelle που βρίσκεται σε μουσείο στο Παρίσι.

Όσο για τους στίχους από τον Όμηρο έχουν να ειπούν σε μετάφραση ότι:

«Οσοι κατοικούν στην Αρκαδία κάτω από της Κυλλήνης το ψηλό βουνό κοντά στον τάφο του Αίπυτου όπου οι άνδρες πολεμούν στήθος με στήθος, έχουν δικό τους το Φενέο και τη Στυμφαλία».

- * Ο «Αίπυτος» συντάσσεται με τη συνεργασία εκπαιδευτικών, επιστημόνων, ανθρώπων των γραμμάτων και των τεχνών κ.α.
- * Κυκλοφορεί κάθε τρεις μήνες σε 1500 αντίτυπα μεταξύ των όπου γης Στυμφαλίων και Φενεατών, όσων γνωρίζουμε τη διεύθυνση και αποστέλλεται σε προσωπικότητες της επιστήμης, των γραμμάτων και των τεχνών, σε συλλόγους, κοινότητες και λοιπές Αρχές της Κορινθίας.
- * Αποστέλλεται ΔΩΡΕΑΝ στα σπίτια όλων των μαθητών των Λυκείων και Γυμνασίων Καλιάνων και Γκούρας.
- * Τα ενυπόγραφα άρθρα απηχούν τις γνώμες των συντακτών τους και όχι κατ' ανάγκη τη γνώμη του περιοδικού. Τα χειρόγραφα δημοσιεύονται ή μη, δεν επιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
✿ Χρήστος Κορέλας: Για πάντα Χρίστουγεννα	84
✿ Στυλιανός Γ. Παποδόπουλος: Το τέλος ενός μεγάλου	85
✿ Σπύρος Κ. Μιχόπουλος: Το χιόνι στη λαϊκή "φιλολογία"	87
✿ (Παράδοση) "Τα δυο στοιχειά της λίμνας του Φονιά"	93
✿ (Δημοτικό) "Πάνω στης Τζήρειας το βουνό"	94
✿ Hector Williams: Έρευνες στην Αρχαία Στύμφαλο	95
✿ Ξένια Χρυσόφη-Ζωγράφου: Το αγροτικό σπίτι στην ορεινή Κορινθία	98
✿ Παντελής Τρωγάδης: Εμείς εδώ (ποίημα)	99
✿ Ντίνα Βλάχου: Ο Δρόμος	100
✿ Νικηφόρος Βρεττάκος: Λειτουργία κάτω από την Ακρόπολη (απόσπασμα)	104
✿ Νίκος Οικονομόπουλος: Την ονομάζουμε "αληθιμόνητη"	104
✿ Βαγγέλης Γιουρούνικος: Ο Αίπυτος	105
✿ (Τα παραμύθια του τόπου μας) Ο Πεντεκοπαράς	107
✿ (Λαϊκή αφήγηση) Το δύνειρο του Δεσπότη	110
✿ Εν Νέα Κορίνθῳ 1874... <i>(Ηκυρώθη η εκλογή των δήμου Στυμφαλίας. Ανάπλασης των προσωπικού. Ταραχαί θρησκευτικά. Εκποιηθήσεται ως αδέοπτος.)</i>	111
✿ Στυμφαλιακά, Φενεάτικα & άλλα ..... <i>(Ξαναζωντάνευαν τα "Ερμαία". Στυμφαλία, λίθοις φθεγγομένοι. Πέντε δρόμοι για τη Στυμφαλία. Πινακίδες γενικώς. Ένοσον τις δυνάμεις τους. Το φράγμα "Δέξα". Αιμοδοσία στο Καλιάνι. Διώρυγα της Κορίνθου - 100 χρόνια. Παλαιοχριστιανική εκκλησία στο Ξυλόκαστρο. Εν θαλάσσῃ βαπτιζόμενον...)</i>	112
✿ Βιβλιοπαρουσίαση	116
✿ Είπαν τη γνώμη τους για τον "Αίπυτο"	117
✿ Και τώρα κάτι για μας εδώ να ειπούμε	119

- ✿ **Εξώφυλλο:** Τα κάλαντα. Νικηφόρου Λάντρα (1832-1904). Ο πίνακας ανήκει στην ηθογραφική σειρά των έργων του στα οποία ο ζωγράφος με ευχάριστη διάθεση και χαριτωμένη εναισθησία αποτυπώνει ζωντανά τον ελληνικό χωροκτήρα σε κοθημερινές σκηνές της ζωής. Το έργο βρίσκεται στη συλλογή Σερπιέρη.
- ✿ **Οπισθόφυλλο:** Λεπτομέρεια από κέντημα λαϊκής τέχνης του περασμένου αιώνα. Βρίσκεται στο μουσείο Μπενάκη.
- ✿ **Η μακέτα του εξωφύλλου είναι της Βασιλικής Φιλίππου.**

Χρήστος Κορέλας

Για πάντα Χριστούγεννα

"Με το στόμια σας νήπια και βρέφη του θηλασμού τραγούδια θα πω".

"Κι' ώμως εμείς αμαρτίες δεν κάναμε". Η αιώνια παραπονεμένη κραυγή των αθώων που πληρώνουν ενοχές άλλων.

Δεν έφταιγαν τα 14.000 νήπια που έσφραξε ο Ηρώδης, ούτε το νήπιο της Βηθλεέμ, που σώθηκε, έφταιγε σε τίποτα. Οι εκτελεστές δεν εκτέλεσαν τα νήπια, αλλά τη διατογή του Ηρώδη.

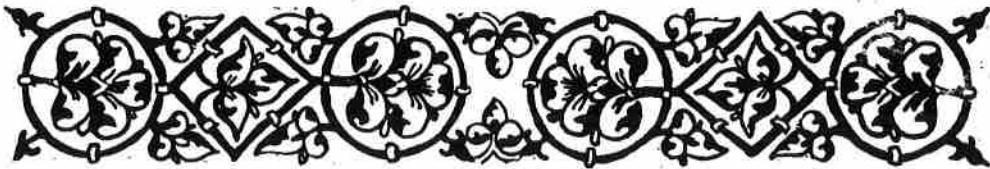
Ο Ηρώδης υπηρέτησε την εξουσία. Έπρεπε να πατάξει κάθε αντιποίηση αρχής. Οι περί τον Ηρώδη δεν μπορούσαν να έχουν γνώμη διαφορετική. Τελικά το έγκλημα των Χριστουγέννων νομιμοποιήθηκε. 'Όπως και το άλλο έγκλημα του Πάσχα. Δηλαδή ή σε σκοτώνουμε νήπιο, πριν γίνεις επικίνδυνος, ή σε σκοτώνουμε ώριμο, γιατί έγινες επικίνδυνος.

Σε μια περίοδο που επικρατούσε η Pax Romana, τί το αφύσικο να μιλάς για Ειρήνη; Το κήρυγμα των Χριστουγέννων ακριβώς αυτό είναι: "Και επί γης ειρήνη εν ανθρώποις ευδοκία". Δηλαδή ειρήνη και ευδαιμονία και ελευθερία και δικαιοσύνη. Αυτά τα προσθετικά "και" είναι που ενοχλούν. Άλλιώς θα ήταν παντού ευπρόσδεκτη η ειρήνη. Ειρήνη έχουμε και σ' ένα στρατόπεδο κρατουμένων και πεινασμένων, αν δεν προβάλλονταν αιτήματα αντιεξουσιαστικά, απαιτήσεις ζωής και ελευθερίας.

Οι λαοί έχουν μια νηπιακή ηλικία. Δηλαδή δεν εννοούν την ειρήνη, χωρίς τα άλλα που την ολοκληρώνουν. Και αν δεν τα προσθέτουν στην ειρήνη, τα θεωρούν αυτονόητα. Αυτά λοιπόν, τα νήπια, που

δεν καταλαβαίνουν, πρέπει να πεθάνουν. Και πεθαίνουν, εν ειρήνη, της πείνας πάνω από 30 εκατομμύρια το χρόνο. Τα δύο τρίτα της ανθρωπότητας υποσιτίζονται. Το ένα τρίτο, δηλαδή, ενάμισυ δισεκατομμύριο, ζει καλά έως ευδαιμονικά. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι πολλοί κάτω από τις μοντέρνες δουλείες των συστημάτων. Τελικά και του 1/3 τα τιμήματα είναι πανάκριβα. σε σχέση μ' εκείνα που απολαμβάνουν. Οπωσδήποτε βεβαία, η μοίρα τους δεν συγκρίνεται με των άλλων. Τελικά τόσο ο Ηρώδης, όσο και ο Πιλάτος έδωσαν τα συμβολικά μοντέλα, γιατί είχαν την ιστορική αυτοχία να συνδέσουν τ' όνομά τους με τον ΕΝΑ.

Χριστούγεννα για πάντα, λοιπόν. Από το όραμα στο εγκλημα και απ' αυτό πίσω στο όραμα. Ποιός μετρησε τη διαδρομή από τον φονιά στο θύμα; Ούτε το θύμα ούτε ο φονιάς. Κι' ώμως η διαδρομή δεν έπαινε να γίνεται. Για να μην είμαστε όμως τόσο μελαγχολικοί χρονιάρες μέρες, παρ' όλα αυτά, βρισκόμαστε σε πολύ καλύτερη μοίρα σαν ανθρωπότητα, απ' ότι στο παρελθόν, έστω κι' αν δεν φτάσαμε όλοι οι λαοί στο ξημέρωμα οδοιπορώντας μέσα στην νύχτα. Λιγοστεύει η νύχτα. Το κακό μόνο που τώρα, στον καιρό μας, μπορεί να γίνει, είναι το μαζικό έγκλημα ανεξάρτητα από το σημείο διαδρομής, που βρισκόμαστε ως ανθρωπότητα. Άλλα απ' αυτό το έγκλημα δεν εξαιρούνται ούτε οι Ηρώδες. Μόνο που ο δικός του θάνατος θα χρεωθεί ως αυτοκτονία.

Στυλιανός Παπαδόπουλος*

Το τέλος ενός μεγάλου.

Κουράστηκε το φτωχικό δωμάτιο από την άσκηση του Βασιλείου. Απόκαμε και το σώμα του τυλιγμένο ακόμα στο τρίχινο ράσο χειμώνα-καλοκαίρι.

'Όλα έβαλαν υπογραφή για το τέλος του. Ο κόσμος είχε κουραστεί από τη δυνατή παρουσία του. 'Ηταν τόσο μεγάλος που δεν τον άντεχε. Σιωπηλά ήθελε το θάνατό του. Το μεγαλείο του νεκρού δεν χρειάζεται δύναμη να το σηκώσεις. Γιατί απλούστατα δεν το σηκώνεις. Αντίθετα, ο άγιος νεκρός σηκώνει το βάρος του ζωντανού κόσμου.

Τις τελευταίες μέρες του Δεκέμβρη δεν μπορούσε να σηκωθεί απ' το κρεβάτι. Ο άνθρωπος, που με τα ταξίδια έφθανε σ' Ανατολή και Δύση, έμενε καρφωμένος στο ξυλοκρέβατο. Ταξίδευε και τώρα πιο συχνά με το πνεύμα του.

Η είδηση ότι ο Βασίλειος βρίσκεται οριστικά στο τέλος του πέρασε στα χωριά και στις καρδιές των πιστών της Καπαδοκίας πρώτα, του Πόντου και της Μικρής Αρμενίας ύστερα, της Συρίας, της Παλαιστίνης, της Αιγύπτου, της Ελλάδας.

Μόλις έφυγαν και οι γιορτές των Χριστουγέννων παντού, οι πιστοί γνώριζαν ότι όπου νάναι ο Βασίλειος αφήνει τον κόσμο. 'Εφθασε η προτελευταία μέρα του. Την πέρασε ολόκληρη σαν νεκρός που ακόμα ζούσε. Ανεπαίσθητες μόνο συσπάσεις του προσώπου του έδειχναν ότι έχει

αγγελοκρούσματα.

Έημέρωσε και η 31η του Δεκέμβρη. Το πρώτο το κρύο ήταν τσουχτερό. Πάνω απ' το κεφάλι της Καισάρειας ταξίδευε ο ήλιος. Μερικά σύννεφα ξέφυγαν από τη φυλακή τους και περιπλανιόνταν άσκοπα πολύ ψηλά στον ουρανό μ' ένα χρώμα λουλακί.

Σε κάποια στιγμή, σαν να γύριζε από κάπου σάλεψαν και υψώθηκαν λίγο τα βλέφαρα, τα μάτια του πρόσφεραν πάλι το απόκοσμο εκείνο φως. Τα χείλη του πρόσφεραν ονόματα. 'Έγινε στο κελί διακριτική κίνηση. Βρέθηκαν γονατιστοί. Το μέτωπο ακουμπισμένο στο στήθος του αθλητή.

Το δεξί χέρι του αγίου ακούμπησε θωπευτικά τα σκυμμένα κεφάλια. Τους ευλόγησε. Ο Δωρόθεος μετά έφερε απαλά το χέρι του Βασιλείου στο μέσο του στήθους.

Τότε ο γέροντας είπε τον ύστερο λόγο του. "Εις χείρας Σου παραθήσομαι το πνεύμα μου".

Και με απεριγραπτή γλυκύτητα άφησε την τελευταία του πνοή.

'Έκλεισε το στόμα του. Με φόβο Θεού του έκλεισαν τα μάτια. Αυτό ήταν! Ο Μέγας Βασίλειος βρισκόταν οριστικά στην αγκαλιά του Θανάτου.

Ήταν ένα τόσο δα μικρό λείψανο.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας, 31 του

* Ο κ.Στυλιανός Παπαδόπουλος είναι τακτικός καθηγητής της Θεολογικής Σχολής των Πανεπιστημίου Αθηνών στην έδρα της Πατρολογίας. Κατέχεται από το Μπούζι της Στυμφαλίας - Κυλλήνη σήμερα - όπου βρίσκεται και το πατρικό του σπίτι.

Λεκέμβρη του 378, το iερό σκήνωμα τοποθετήθηκε στη μέση του μητροπολιτικού ναού της Καισάρειας.

Αργά την άλλη μέρα, 1 Ιανουαρίου του 379 η απέλειωση πομπή κινούσε για την ταφή. Μόνο με πομπή, όμως, δεν έμοιαζε. Ήταν μια λαοθάλασσα που κινιόταν αργά, θρηνητικά σου σπάραζε την καρδιά.

Μοναχοί κρατούσαν υψωμένο το νεκροκρέβοτο και περπατούσαν με βήμα σημειωτόν. Οι θρίνοι και οι στεναγμοί κάλυπταν τις επικήδειες ψαλμωδίες και κανείς δεν άκουγε τίποτα.

Η πομπή προχωρούσε όλο και πιο δύσκολα όσο πλησιάζε στο σημείο της ταφής. Γινόταν τόσο κακό που μερικοί πέθαιναν από ασφυξία και συγκίνηση.

Οι μοναχοί προχωρούσαν κρατώντας ψηλά το iερό σκήνωμα. Όσο αισθάνονταν γύρω τους τη συνείδηση του λαού για τον άγιο, τόσο το ύψωναν. Πλησίασαν τον ανοιχτό τάφο. Την ώρα τούτη έγινε κάτι αλλιώτικο.

Το πλήθος κατάπιε τον θρήνο του και τα δάκρυα πάγωσαν στα μάγουλα. Το πνεύμα τους ορθώθηκε για τη μεγάλη στιγμή του ύστατου χαίρε.

Εκεί πάνω από το μνήμα, τάννυσαν οι μοναχοί τα χέρια τους το λείψανο σηκώθηκε ψηλά, πολύ ψηλά, μεσούρανα, χάθηκε από τα μάτια... Χους και εις χονν απελεύσεται.

Ο λαός που έβλεπε την ύψωση μουρμούριζε "Θα φυλάξουμε το πνεύμα σου Βασίλειε".

από τη σελίδα 84

Αυτό βέβαια δεν μας απαλλάσσει από την έσχατη των ποινών. Αν δε σκεφθούμε ότι οι εξουσιαστές μαζί με τους ακολούθους τους δεν ξεπερνούν σε παγκόσμια κλίμακα τα 100 εκατομμύρια, εμείς τα περίπου 5 δις τί κάνουμε;

'Οταν ο Ταλιέν στις 28 Ιουλίου 1794 συνέλαβε το "μαύρο τρίγωνο" στη Γαλλία, Ροβεσπιέρο, Σαιν Ζυστ και Κουτόν και τους σκότωσε μ'άλλους 69 οπαδούς τους, δεν βρέθηκε την επόμενη μέρα ένας υποστηρικτής τους. Ανεξάρτητα από την ποιότητα των επαναστατών αυτών, μιλαμε για το όπλο του τρόμου που καθηλώνει τις μάζες.

Οι Ηρώδες έχουν τη δύναμη. Γι'αυτό παρακάνω δεν ξεχώρισα την ειρήνη από την ευδαιμονία, την ελευθερία από την δικαιοσύνη. Αυτά τα τρία μοιράζουν

την δύναμη στους λαούς και συνθέτουν κοινωνίες με λιγότερο κράτος. Το δυστύχημα είναι ότι και οι επαναστάσεις των λαών τελικά καταλήγουν σ' ένα παντοδύναμο Κράτος. Τί θα πει "δικτακτορία του προλεταριάτου"; να δικτακτορεύει το προλεταριάτο; Ποιόν; Ή να συνθέσει με την επανάστασή του μια δικτακτορία εις βάρος του και με την υπογραφή του; Η ειρήνη είναι το μέσον. Η "ευδοκία" είναι ο σκοπός της ανθρωπότητας. Μια ευδοκία με ειρήνη και ελευθερία. Κι' ένας χορτάτος σκλάβος, δεν παύει να είναι σκλάβος. 'Άρα μετράει το ελεύθερος. Και το μήνυμα των Χριστουγέννων αυτό είναι. Άλλιώς ανατολικά και δυτικά θα παλεύουμε για τα δεσμά μας, στ' όνομα της ειρήνης του τρόμου.

(Από την "Εβδόμη" της 21-12-1986)

Σπύρος Κον. ΜιχόπουλοςΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Το χιόνι στη λαϊκή "φιλολογία"

Το χιόνι, το μετεωρολογικό αυτό φαινόμενο που αποτελεί μόνιμη σχεδόν συντροφιά των βουνών μας στη διάρκεια του χειμώνα, δεν έμεινε έξω από τη λαϊκή παρατηρητικότητα και συνακόλουθα από τη "δημάδη φιλολογία". Κι αυτό είναι που θα μας απασχολήσει εδώ, αφού συμβαίνει να μας βοηθάει και η επικαιρότητα.

Το χιόνι, ενώ κλιματολογικά κάνει την εμφάνισή του στα βόρεια και ορεινά μέρη της Πατρίδας μας πριν ακόμα τελειώσει το φθινόπωρο και οπωσδήποτε πριν καλά καλά μπει ο χειμώνας, ο λαός μας θέτει ως ορόσημο της παρουσίας του τη γιορτή του Αγίου Νικολάου λέγοντας: "Ο Αη Νικόλας έρχεται στα χιόνια φορτωμένος". Την ίδια δοξασία επισημαίνει και με άλλες παροιμιακές φράσεις όπως: "Ο Αη Νικόλας ασπρίζει τα γένεια του" ή και κάτι ακόμα πιο παραστατικό: "Τα γένεια του ετίναξε, τον κόσμο τον εγιόμισε".

Πεποίθηση λοιπόν του λαού μας είναι ότι τα χιόνια είναι συνδεδεμένα με τα "Νικολοβάρβαρα" όπως αποκαλούνται με μια λέξη οι τρεις πρώτες υπολογίσιμες γιορτές του Δεκέμβρη. (Αγίας Βαρβάρας 4, Αγίου Σάββα 5, και Αγίου Νικολάου 6 του Δεκέμβρη). Σχετικές ακόμη και οι επισημάνσεις:

"Μπρος πίσω τα Νικολοβάρβαρα
πέφτουν χιόνια τάρταρα" και
"Τα αη-Νικολοβάρβαρα κάνει νερά και χιόνια".

Ο απυκλεισμός των υρεινών χωριών από τα χιόνια είναι συνηθισμένο φαινόμενο. Μόνο που σήμερα, με τα μέσα που διαθέτουμε, η κατάσταση αντιμετωπίζεται πολύ ευκολότερα, εν ανάγκη δε και "από αέρος". Παλαιότερα όμως;

Γι' αυτό και η προειδοποίηση, διατυπωμένη εδώ ποιητικά σε δύο δεκαπεντασύλλαβους στίχους:

"Μαζώχτε ξύλα κι' άχερα και σύρτε και στο μύλο
τι άγιος Νικόλας έρχεται στα χιόνια φορτωμένος".

Μ' αυτό το δίστιχο η λαϊκή σοφία προτρέπει τους ανθρώπους της υπαίθρου στο να φροντίσουν έγκαιρα την προμήθεια των "αναγκαίων" για την αντιμετώπιση ενός ενδεχόμενου αποκλεισμού από τα χιόνια. Και τα απολύτως αναγκαία όπως επισημαίνει το λαϊκό δίστιχο, τα "ουσιώδη" που πρέπει να υπάρξουν "εν επαρκείᾳ" στο δύσκολο καιρό είναι το ψωμί (σύρτε στο μύλο) η τροφή των ζώων (άχερα) και η θέρμανση (ξύλα).

'Όταν κάποιο αγαπημένο πρόσωπο που έχουμε πολύ καιρό να το ανταμώσουμε το βλέπουμε να έρχεται ξαφνικά, το υποδεχόμαστε με τη φράση: "Σαν τα χιόνια". Το ισοδύναμο της μεταφοράς είναι ο θερμός χαιρετισμός, η χαρά και η ευχαρίστηση που νοιώθουμε από την απροσδόκητη παρουσία, όπως ακριβώς συμβαίνει και με το χιόνι που πολλές φορές μας επισκέπτεται ξαφνικά και χωρίς να το περιμένουμε. Γιατί το "πρώιμο" χιόνι όσες κι αν φέρνει μαζί του δυσκολίες σε ζώα και ανθρώπους είναι πάντα ευπρόσδεκτο και θεωρείται ότι φέρνει γονρι, προμηνύει καλή σοδειά και διώχνει τις αρρώστειες. "Σαν τα χιόνια" λοιπόν το καλωσόρισμα για τον δικό μας ή το φίλο

που μας ήρθε αναπάντεχα ή αργοπορημένα.

Όμως, τα κατοπινά χιόνια που ακολουθούν όπως εκείνα του Γενάρη που φέρνουν τη σκληρή δοκιμασία του κρύου και τον αποκλεισμό των ορεινών χωριών δεν φαίνεται να είναι και τόσο ένπρόσδεκτα. Γι' αυτό ο λαός για να δείξει την ψυχρότητά του σε αντιπαθητικό και ανεπιθύμητο πρόσωπο λέει ότι: "τον δέχτηκε σαν τα χιόνια του Γενάρη", ή ακόμη "σαν το χιόνι στον κόρφο του". Ταυτόσημη περίπου με αυτή και η φράση: "Τον αγαπάει σαν το χιόνι στον κόρφο του" που ο λαός χρησιμοποιεί ειρωνικά για να επισημάνει με ένα μοναδικό τρόπο την απέχθεια που διέπει κάποιες ανθρώπινες σχέσεις.

Θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ότι σήμερα τα χιόνια στις μεγαλουπόλεις και ιδιαίτερα στην Αθήνα είναι πάντα ευπρόσδεκτα. Σίγουρα, γιατί στις νότιες πολιτείες σπανίζουν. Άλλωστε και όταν πέσουν, δεν κρατάνε πολύ και οι συνέπειες είναι ασήμαντες. Δίνουν ωστόσο την αφορμή να μη λειτουργούν τα σχολεία.

'Οσο για το "πανηγύρι" που γίνεται στα γύρω βουνά που μόλις πρόφτασε να το στρώσει, δεν είναι παρά η παρηγοριά του ρομαντισμού μιας άλλης εποχής, περασμένης και μακρινής. Θα ειπείτε ότι τα μεγάλα "πανηγύρια" γίνονται τα σαββατοκύριακα στα χιονοδρομικά κέντρα που ανέξανται και πληθύνονται στα βουνά μας, μιας και το "σκί" τείνει να γίνει εθνικό μας άθλημα. Ας ελπίσουμε ότι η φύση έχει ακόμη τη δύναμη να κατευθύνει τον πολιτισμό.

Ο παροιμιακός λόγος, αποφθεγματικός κατά κανόνα, αποτελεί ιδιαίτερο στοιχείο της λαϊκής φιλολογίας που εκφράζει συνήθως μεταφορικά, αλληγορικά ή και σκωπτικά ακόμη, διάφορες αλήθειες που έχουν βγει από τη μακρά πείρα της ζωής του καθημερινού, του απλού ανθρώπου. Πολύ συχνά εδώ ως αντικείμενο της αλληγορίας, της μεταφοράς και των σκώμματος χρησιμοποιείται το χιόνι.

Η φράση "μαθημένα τα βουνά απ' τα χιόνια" με την αλληγορία που περιέχει δείχνει το πνεύμα, τη διάθεση και γιατί όχι και την αγέρωχη στάση του λαού απέναντι στις δυσκολίες της ζωής. Χρησιμοποιείται συνήθως για βασανισμένους και κατατρεγμένους ανθρώπους, που δέχτηκαν απανωτά τα χτυπήματα της μοίρας και εξοικειώθηκαν τόσο πολύ με αυτά ώστε κι αν έρθουν καινούρια βάσανα δεν τους τρομάζουν πλέον, αφού έμαθαν και μπορούν να τα υπομένουν με εγκαρτέριση, όπως τα βουνά υπομένουν τα χιόνια.

Την ίδια περίπου αλληγορική σημασία έχουν δύο ακόμη παροιμίες, διατυπωμένες σε στίχο δημοτικού τραγουδιού.

"Συνήθεια τόχουν τα βουνά να βρέχουν να χιονίζουν" η μία
και η άλλη που προειδοποιεί με ιδιαίτερη έμφαση:

"Τα χιόνια που δε λιώνουνε καρτερούνε κι' άλλα".

Η όχι και τόσο γνωστή παροιμιακή φράση "εχιόνισε στα όρη" χρησιμοποιείται ειρωνικά όταν λέγονται κοινότυπα και συνηθισμένα πράγματα. Το νόημά της είναι ανάλογο με εκείνο που θέλουμε να ειπούμε με τη φράση "χαρά στο πράμα" ή "κάτι τρέχει στα γύφτικα".

Σε μια άλλη σκωπτική παροιμία, γνωστή σε διάφορες παραλλαγές, η λαϊκή θυμοσιφία χρησιμοποιεί το χιόνι για να χλευάσει ή να ειρωνευτεί κάποιον. Ιδού μερικές από αυτές τις παραλλαγές.

"άσπρο 'ν το χιόνι στα βουνά μα το πατούν οι βλάχοι". ή

"άσπρο είναι και το χιόνι μα το κοτσιλάνε οι κότες"

Στο ίδιο πνεύμα ακόμη μια σε ομοιοκατάληκτα ημίστιχα.

"άσπρο είναι και το χιόνι
μα το πατούν και λιώνει".

'Οταν ειπωθεί κάποιος άδικος ή πικρός λόγος που πρέπει το γρηγορότερο να ξεχα-

στεί, σαν να μην ειπώθηκε ποτέ, ή όταν γίνει κάτι που πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν έγινε ποτέ, τότε η αίτηση της συγνώμης γίνεται με τη θαυμάσια σε έμπνευση αλληγορία: "γηράφτο στο χιόνι".

Αυτό σημαίνει ότι ο κακός λόγος ή το "ατυχές συμβάν" αφού είναι σαν να γράφτηκε στο χιόνι θα σβήσει από τη μνήμη και θα χαθεί μαζί με το χιόνι που θα λιώσει.

Εκτός από τις παροιμιακές φράσεις που αναφέραμε, ένα αίνιγμα που μας θυμίζει στίχους από τον Όμηρο λέει:

*"Εχιονίσαν τα βουνά
εθαμπάσαν τα γυαλιά
και τα δυο εγίναν τρία."*

Είναι ολοφάνερο ότι πρόκειται για νεοελληνική παραλλαγή του αρχαίου αινίγματος: "Τί είναι εκείνο που το πρώτο έχει τέσσερα πόδια, το μεσημέρι δύο και το βράδυ τρία;". που έλεγε η Σφίγγα και κανείς από τους περαστικούς δεν μπόρεσε να το λύσει, εκτός από τον Οιδίποδα ("Τί εστίν, ο μίαν έχον φωνήν, τετράπονν και δίπονν και τρίπονν γίνεται*;").

Και όπως αναφέρει ο καθηγητής Κων. Ρωμαίος που μελέτησε ιδιαίτερα τον άμεσο και ιστορικό σύνδεσμο των αρχαίων και των νεοελληνικών δοξασιών και εθίμων

"η λύση του αινίγματος είναι φανερή. Πρόκειται για το δράμα της αιώνιας και αναπόφευκτης φθοράς των πάντων, ακόμη και της θαλερής νεότητας. Κάποτε όλα αντά τα ωραία και τα ονειρευτά που εκφράζονται με τη μαγική λέξη νιάτα τελειώνουν. Και τότε προβάλλονται τα σεβαστά γερατειά με χιονισμένα τα μαλλιά, με αδυνατισμένα τα μάτια και με τη βακτηρία στο χέρι, ακριβό και αχώριστο σύντροφο, στήριγμα και ελπίδα του οδοιπόρου πρεσβύτη**".

Με περισσή χάρη χρησιμοποιείται το χιόνι χρηματολογικά σε πάρα πολλά από τα δημοτικά μας τραγούδια. Είναι ένα ζήτημα που θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης. Πέρα από τα πασίγνωστα δύο εκείνο των κολοκοτρωναίων:

"Λόμπουν τα χιόνια στα βουνά κι ο ήλιος στα λαγκάδια" και το παιδικό:

"βρέχει βρέχει και χιονίζει και το μάρμαρο ποτίζει..." σημειώνω εδώ αποσπασματικά μερικούς στίχους από άλλα δημοτικά τραγούδια ίσως λιγότερο γνωστά που μιλάνε για το χιόνι. Τα περισσότερα είναι δίστιχα και εννοιολογικά ολοκληρωμένα. Τα χαρακτηρίζει φυσικότητα αλλά και αφέλεια που φανερώνει αιθόρυμη έκφραση αισθημάτων.

"...έρριξε χιόνια στα βουνά και κρούσταλλα στους κάμπους
κι' εμάργωσαν τα νύχια μου κι επέσαν τα φτερά μου

.....
"Ηλιε μ' για δε βαρείς κι' εδώ σ' τούτη την αποσκιούρα
να λιώσουνε τα κρούσταλλα να λιώσουνε τα χιόνια..."

Και τα δύο δίστιχα ανήκουν στο ίδιο κλέφτικο τραγούδι που μιλάει για έναν "αητό περήφανο" υπονοώντας τον κλέφτη που μένει επάνω στα βουνά ακόμη και στο βαρύ χειμώνα για να πολεμάει τους Τούρκους. Ένας στίχος από άλλο τραγούδι της αυτής κατηγορίας δείχνει τις φοβερές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν στη διάρκεια του χειμώνα, οι κλέφτες "η μαγιά της λευτεριάς", που έλεγε ο Μάκρυγιάννης.

"Χιόνι έτρωγαν, χιόνι έπιναν και τη φωτιά βαστούσαν..."

Εδώ η κατάχρηση της υπερβολής και η τολμηρή μεταφορά δεν είναι και τόσο έξω από την πραγματικότητα όσο εκ πρώτης όψεως φαίνεται. Όμως όταν οι κλέφτες φύγουν για τους κάμπους, τα βουνά μένουν απαρηγόρητα. Μας το λέει το επόμενο τραγούδι:

* Απολλοδ. 3,52.

** Κ.Ρωμαίον: Κοντά στις ρίζες. Β' έκδοση "Εστίας" Ι.Δ.Κολλάρου.1980 (σελ. 330).

*"Κλαίνε τα μαύρα τα βουνά, παρηγοριά δεν έχουν.
δεν κλαίνε για το ψήλωμα, δεν κλαίνε για τα χιόνια.
η κλεφτουριά τ' αρνήθηκε και ροβολάει στους κάμπους..."*

Στη λαϊκή φαντασία το βουνό και το χιόνι είναι έννοιες αλληλένδετες και τούτο γιατί τα περισσότερα βουνά είναι σκεπασμένα με χιόνι κατά το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου, ενώ σε μερικά όπως στα δικά μας, τη Ζήρεια και το Χελμό, σε σκιερούς τόπους "το κρατάει" ολοχρονίς:

"...μον' έχουν πάντα συννεφιά και πάντα χιονισμένα."

Αντίθετα η βροχή, κατά τη λαϊκή αντίληψη πρέπει να πέφτει στους κάμπους που τη χρειάζονται για να πρασινίσουν και να καρπίσουν. Οι στίχοι,

*"Θέμουν μεγαλοδύναμε που βρέχεις και χιονίζεις
ρίξε στους κάμπους τη βροχή και στα βουνά τα χιόνια.."*

περικλείουν απαράμιλλη εκφραστικότητα παρακλητικού ύμνου. Στο ίδιο μοτίβο της ικεσίας και οι στίχοι:

"Θεέ μου, βρέξε και χιόνισε ρίξε το τριχαλάζι..."

"...να ρίξει χιόνι και νερό κι ατίμητο χρυσάφι..."

Σε μερικά τραγούδια κυρίαρχο στοιχείο είναι ο διάλογος που προκαλείται με επαναλαμβανόμενες και φαινομενικά άσκοπες ερωτήσεις. Εδώ ο ανιμισμός, η προσωποποίηση δηλαδή των άψυχων, βάζει τα βουνά όχι μόνον να συνομιλούν αλλά και να μαλώνουν.

*"Τ' έχετε και μαλώνετε, τ' έχετε και χτρευώστε,
μη σας βαραίνουν τα νερά και τα πολλά τα χιόνια;
Δε μας βαραίνουν τα νερά και τα πολλά τα χιόνια
μον' μας βαραίνει η κεφτουριά οι Κολοκοτρωναίοι".*

Σε ένα άλλο πάρα πολύ γνωστό τραγούδι η αιτία για να μαλώσουν τα βουνά 'Ολυμπος και Κίσαβος φαίνεται πως είναι το χιόνι. Στην πραγματικότητα όμως η φιλονικία για το ποιό από τα δύο θα ρίξει το χιόνι είναι τέχνασμα που όπως λέει ο Νικόλαος Πολίτης "χρησιμεύει προς ποιητικήν εξύμνησιν της κλεφτουριάς*".

*"Ο 'Ολυμπος κι ο Κίσαβος τα δύο βουνά μαλώνουν
το ποιό να ρίξει τη βροχή, το ποιό να ρίξει χιόνι
Ο Κίσαβος ρίχνει βροχή κι ο 'Ολυμπος το χιόνι..."*

Οι στίχοι αυτοί εκτός από τη μελωδικότητα που παρουσιάζουν, περιέχουν ένα πλήρες και τέλειο νόημα. Υπάχει δηλαδή εδώ "συμμετρική αντιστοιχία" μεταξύ περιεχομένου και μορφής, στοιχείο που οι φιλόλογοι αποκαλούν "αρχή της ισομετρίας"...

Εκτός από τα κλέφτικα, το χιόνι είναι σημείο αναφοράς και σε πολλά ακόμη τραγούδια διαφόρων κατηγοριών. Από μερικά παραβάτω χαρακτηριστικούς στίχους:

"Χαίρετ' ο πεύκος τη δροσιά κι ο έλατος το χιόνι..."

"...πάει στις βρύσες για νερό και στα βουνά για χιόνι.."

*"...για ιδές το μαύρο σύννεφο πο'ρχεται απ'το μπουγάζι
βαστάει χιόνι και νερό και φτερωτό χαλάζι..."*

*"Βουνά μου μη χιονίσετε, κάμποι μην παχνιαστήτε
κι' εσείς χελιδονάκια μου στα μαύρα να ντυθήτε"*

*"Οι κάμποι τρέφουν τ'άλογα και τα βουνά τα χιόνια
κι' ο δόλιος ο ξερόκαμπος τρέφει τις μαυρομάτες..."*

Και άλλο που συναντάμε σε πολλές παραλλαγές.

*"Καλότυχά 'ναι τα βουνά, χάρο δεν καρτερούνε
το καλοκαίρι πρόβατα και το χειμώνα χιόνια..."*

* Νικολάου Πολίτου. "Έκλογαι από τα τραγούδια των Ελληνικού λαού." (σελ.34).

Μια δυό παραλλαγές μιλούν και για τα δικά μας βουνά τη Ζήρεια και το Ξελμό.

"Τ' έχουν της Τζήρειας τα βουνά και στέκουν λυπημένα;
Ειν' απ' τα χιόνια τα πολλά και τα βαριά χαλάζια..."

"...να περπατούμε στα βουνά και στον Χελμό τα χιόνια..."

Θα αναφερθώ σε μερικά ακόμη τραγούδια που οι λαογράφοι ονομάζουν "της αγάπης". Σημειώνω λίγα από τα ερωτικά και τα παινέματα. Ανήκουν στα λεγόμενα λιανοτράγουδα και διάλεξα από εκείνα που για να εκφράσουν τους ανθρώπινους καπιμούς και τα πάθη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο το χιόνι. Αποτελούνται από δύο στίχους που συνήθως ομοιοκαταληκτούν.

"Έγερασαν τα πάθη μου σαν τον Χελμό του χιόνι
π' όσο να λιώσει το παλιό καινούριο το πλακώνει".

"Δίχως χιόνια χιονίζουμαι δίχως βροχή βροχιούμαι
δίχως μαχαίρια σφάζουμαι όντας σε συλλογιούμαι".

"Τα χιόνια και τα κρούσταλλα φέρνουνε τα χαλάζια
τα δάκρυα κ' οι αναστεναγμοί φέρνουνε τα μαράζια"

"Ψευτική ειν' η αγάπη σου σαν τον Μαγιού το χιόνι
που ρίχνει ο Θεός αποβραδίς κτ' ως το πρωί το λιώνει.

"...διψούν οι κάμποι για νερά και τα βουνά για χιόνια
και τα γεράκια για πουλιά κι εγώ βλάχχαι" για σένα".

Και ένα πολύ χαριτωμένο και με ιδιαίτερη λυρική ευαισθησία:

"Νάσουν στον κάμπο λεϊμονιά κι εγώ στα όρη χιόνι
να λιώνω να ποτίζονται οι δροσεροί σου κλάνοι..."

Στο "γύρισμα" ενός ερωτικού τραγουδιού εκφράζεται το πικρό παρόπονο και η θλίψη για το χωρισμό που κράτησε όλο το χειμώνα και η αντάμιωση δεν φαίνεται να πραγματοποιείται ούτε την άνοιξη.

"Λιώσαν τα χιόνια λιώσανε
κι εμείς δεν ανταμάσαμε.
Τα χιόνια τά λιωσε ο καιρός
κι εγώ κοιμάμαι μοναχός."

Αντίθετα ένα άλλο μας λέει ότι οι αγάπες κράτησαν δύο και ο χειμώνας:

"...τώρα τα χιόνια λιώσανε
κι' οι αγάπες μας τελειώσανε."

Ένας στίχος από άλλο τραγούδι επισημαίνει τη βιασύνη του ερωτευμένου για να προλάβει την καλή του πριν τον εμποδίσουν τα χιόνια:

"...πάει να πάρει το φιλί πριν βρέξει, πριν χιονίσει..."

Ευρηματικά και χαριτωμένα επίσης είναι πολλά από τα παινέματα. Ιδιού μερικό:

"Πήρες τα ρόιδα απ' τη ροδιά, τ' ασπράδι από το χιόνι
πήρες και το ματόφρυνο από το χελιδόνι"

"Μέσα στα χιόνια λούστηκες και πήρες την ασπράδα
πήρες κι από το γιασεμί ούλη τη νοστιμάδα".

Και ένα από τα ευτράπελα, κάπως χλευαστικό για τις ξανθές και εκγωμιαστικό για τις μελαχρινές.

"Ασπρη κατάσπρη δεν φελά, σαν πατημένο χιόνι.
μελαχρινή και νόστιμη, γλυκειά σαν το πεπόνι".

Η λέξη "πεπόνι" που χρησιμοποιείται εδώ για χάρη του μέτρου και της ομοιοκατοληξίας και ως στοιχείο παρομοίωσης, κάνει το δίστιχο αντιποιητικό. Ως τόσο για τις ξανθές ας μην το κάνουμε ζήτημα, αλλά και οι μελαχρινές ας μην το πάρουν απόνω "τους γιατί άλλα "στιχάκια" λένε ακριβώς τα αντίθετα.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό είναι και το ευτράπελο με διφορούμενη σημασία.

*"Πατώ στα χιόνια καίγουμαι και στη φωτιά κρυώνω
στα κρούσταλλα ζεσταίνουμαι και στη βροχή στεγνώνω".*

Ιδού και ένα δίστιχο με σκωπική διάθεση.

*"Απ' αστραπή και από βροντή, από βροχή και χιόνι,
από κασίδη και σπανό, θεός να σε γλυτώνει."*

Εδώ δύο κατηγορίες αδικημένων από τη φύση ανθρώπων παρουσιάζονται ως απειλή, όμοια με εκείνη καιρικών φαινομένων για την οποία απαιτείται θεϊκή προστασία.

Από τα "νανουρίσματα" αναβλύζει απαράμιλλη τρυφερότητα, ενώ παράλληλα η προσδοκία και η λαχτάρα της μάνας να ιδεί το γιό της να γίνεται παλικάρι τροφοδοτεί μια αλλόκοτη υπερβολή που εδώ γίνεται το κυρίαρχο στοιχείο:

*"...Τα χιόνια αλεύρια θα γενούν και τα βουνά δαμάλια
κι' η θάλασσα γλυκό κρασί να πιουν τα παλικάρια".*

Θα τελειώσω με μερικούς στίχους άφατου λυρισμού που περιέχονται σε κάποια μοιρολόγια από εκείνα τα σπαραχτικά που έλεγαν οι γυναικες, "αιοδοί θρήνων έξαρχοι*", ιδίως όταν ο πεθαμένος ήταν νέος:

*"...μην πεις πως έρχεται Λαμπρή πως έρχονται γιορτάδες,
πες του Χριστού πως χιόνιζε και τη Λαμπρή θα βρέχει".*

*"...έγειραν τα δεντρόφυλλα κι ακούμπησαν στο χιόνι
σε μελετάει τ' αχείλη μουν, μέσα η καρδίδ μουν λιώνει..."*

*"...που πας περιστεράκι μουν να φτιάσεις τη φωλιά σουν;
αν την εφτιάσεις στο βουνό σουν τη χαλάει το χιόνι..."*

*"Αυτού του νέουν τ' όνομα στο χιόνι ήταν γραμμένο
εβγήκε ο ήλιος τό 'λιωσε, το πήρε το ποτάμι..."*

Το τελευταίο αυτό με το λυρισμό και την υποδειγματική επιγραμματικότητα που παρουσιάζει, νομίζει κανείς ότι είναι επιτύμβιο χαραγμένο από κάποιον μεγάλο επιγραμματοποιό της Παλατινής Ανθολογίας.

* Πρόκειται για τους μοιρολογητές και τις μοιρολογήστρες του νεκρού 'Έκτορα.

"...παρά δ' είσαν αιοδούς

θρήνων εξάρχους, οι τε στονδέσσαν αιοδήν

οι μεν δη θρήνεον, επί δε στενάχοντο γυναικές..." (Ιλιάδα Ω, 720-722)

".... κι' εκάθισαν στο πλάγι

τους θρηνωδούς, το θλιβερό τραγούδι ν' αρχινήσουν.

Κι' αντιφωνούσαν κλαίοντας τον θρήνον οι γυναικές." (Μετάφραση Ιάκωβου Πολυλά)

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΙ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

Τα δύο στοιχειά της λίμνας του Φονιά.

"Τον Φονιά τη λίμνα την όριζαν δύο στοιχειά, το ένα κατοικούσε κοντά στη Γκιόζα, το άλλο πέρα κατά τη Λυκούρια. Αυτά μαλλώνανε συχνά μεταξύ τους, και στο ύστερο βγήκαν να παλέψουν σε μια θέση κοντά στην κορφή του Σαϊτά. Το ένα απ' αυτά, που έμενε στα δυτικά μέρη της λίμνας και ήταν πολύ πονηρότερο, εσκέφθη να ρίχνει στον εχτρό του τουλούπες από βοϊδινό ξύγκι. Άμα τι τουλούπες ακονιμπούσαν απάνω του έπιαναν φωτιά, και τόσο φοβερούς πόνους του έκαναν, που το ανάγκασαν να φύγει, και επειδή δεν είχε άλλο δρόμο έσκισε τα βουνά και μπήκε. Απ' αυτό το άνοιγμα χύθηκαν και τα νερά της λίμνας και ξεράθηκε".

Η παράδοση για "τα δυό στοιχειά της λίμνας του Φονιά"¹ καθώς και πολλές άλλες που αναφέρονται σε διάφορους τόπους της Κορινθίας, είναι καταγραμμένη από το Νικόλαο Πολίτη στο έργο του "Παραδόσεις του Ελληνικού Λαού"². Φέρει κοινά σημεία, ένδειξη ότι αποτελεί τον απόγχο της, με την αρχαία Φενεατική παράδοση για τις καταβόθρες που άνοιξε εκεί ο Ήρακλής "στοιχειό" της μυθικής εποχής. Την παραθέτουμε όπως την καταγράφει ο Παυσανίας στα "Αρκαδικά"³ του, σε ελεύθερη δική μας μετάφραση: *"Κάποτε πλημμύρισαν τα νερά στη Φενεατική πεδιάδα και κατόκλυνσαν την*

¹ Το κείμενο και τη φωτογραφία μας έστειλε ο Φενεάτης στρατηγός και συγγραφέας κ. Αθανάσιος Δρυούγκας. Πρόκειται για γκραβούρα από βιβλίο ξένου περιηγητή και δείχνει με σχετική αξιοπιστία την περιοχή και τη λίμνη του Φενεού όπως ήταν γύρω στα 1821. Σε πρώτο πλάνο το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου και δίπλα στην κορυφή του λόφου το "παλαιομονάστηρο". Η φωτογραφία υπάρχει και στο τετράτομο έργο του Δ. Φωτιάδη "Η επανάσταση του Εικοσιένα" (Τόμος 2ος σελίδα 312).

² Νικ. Πολίτου "Παραδόσεις του Ελληνικού Λαού" (Τόμ. Α σελ. 273 αριθμ. 494).

³ Παυσανίου "Αρκαδικά" XIV, 1-4

αρχαία πόλη της Φενεού, ώστε στις ημέρες μου να είναι ορατά τα σημεία¹ που έφθασε η στάθμη τους.

Στο κάτω μέρος των βουνών 'Ορυξις² και Σκίαθις³ υπάρχει και από μία καταβόθρα από δύον φεύγονταν τα νερά από την πεδιάδα⁴. Οι Φενεάτες λένε ότι τις καταβόθρες τις άνοιξε με τα χέρια του ο Ηρακλής τότε που κατοικούσε στη Φενεό κοντά στη γαγιά του Λαονόμη. (Τα δε βάραθρα οι Φενεάται ταύτα φασίν είναι χειροποίητα, ποιήσαι δε αυτά Ηρακλέα τηνικαύτα εν Φενεώ παρά Λαονόμη τη Αμφιτρύωνος μητρίοικούντα)"

Σ.Κ.Μ.

¹ Τα σημεία που άφησε η στάθμη των νερών στους πρόποδες των δύο βουνών που είδε στις ημέρες του ο Παυσανίας, φαίνονται ακόμη και σήμερα.

² Πρόκειται για το όρος με το σημερινό όνομα Σαΐτας.

³ Σήμερα ονομάζεται Μαυροβούνι και αποτελεί συνέχεια του Ολόγυρτου (Σκίπεζας).

⁴ Τα νερά που φεύγουν από τις καταβόθρες βγαίνουν στις πηγές της Λυκούριας και σχηματίζουν τον ποταμό Λάδωνα.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

Πάνω στης Τζήρειας το βουνό

Πάνω στης Τζήρειας το βουνό, στης Τζήρειας το λαγκαδί
μάηδε πουλάκι απόμεινε, μάηδ' άγριο χελιδόνι
παρά μια κόρη λιγερή, ξανθή και μαυρομμάτα.
Πήγα και την αντάμωσα σ'ένα βαθύ λαγκάδι,
και κάθουμαι και την ρωτώ, κάθουμαι και της λέω.
-Κόρη μου, τ' έμεινες εδώ σε τούτο το λαγκάδι,
που θα σε φάνε τα στοιχειά, που θα σε φάει η λάμια;
-Εμένα η λάμια μ' ἔκανε, εμένα η λάμια μ' ἔχει,
φεύγα, λεβέντη μ' απ' εδώ, να μη σε φάει εσένα.
Εγώ' χω φίλο το στοιχειό, και μάνα 'χω τη λάμια.
-'Ελα, πουλά μι, να σμίξουμε να γλυκοφιληθούμε.
Και η κόρη ν όπου τ' άκουσε πολύ της κακοφάνη
Μπαμπέσικο ειν' το φέρσιμο μπαμπέσικα τα λόγια
που να στα ειπεί η μανούλα σου δάκρυα και μοιρολόγια;
(Από τη συλλογή του Σπ. Μιχόπουλου)

Hector Williams*

**ΕΡΕΥΝΕΣ
ΣΤΗΝ
ΑΡΧΑΙΑ
ΣΤΥΜΦΑΛΟ**

Στο διάστημα από 1ης Ιουλίου έως 3 Αυγούστου 1984 το Καναδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο στην Αθήνα διενήργησε μια τρίτη σειρά τοπογραφικών και γεωφυσικών ερευνών στο χώρο της αρχαίας Στυμφάλου, στα πλαίσια της συνεργασίας με την εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία (αντιπροσωπευομένης από τον Ιωάννη Τραυλό). Οι εργασίες αυτές χρηματοδοτήθηκαν από το Ερευνητικό Συμβούλιο Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών του Καναδά. Επιστημονικοί συνεργάτες του προγράμματος υπήρξαν και πάλι ο Δρ. Richard Jones, της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Αθήνα, και ο Δρ. Σταύρος Παπαμαρινόπουλος του Πανεπιστημίου της Πάτρας. Τα αποτελέσματα των φετεινών εργασιών προκύπτουν από τους εξής (έξι) τομείς μελέτης:

1. Γεωφυσικές διασκοπήσεις: Μέτρηση της ηλεκτρικής αντίστασης και της έντασης του γεωμαγνητικού πεδίου της περιοχής με τη βοήθεια ενός ηλεκτρόμετρου και ενός μαγνητόμετρου αντιστοίχως. Οι εργασίες αυτές απετέλεσαν συνέχεια του περυσινού επιτυχημένου προγράμματος μετρήσεων, φέτος δε διενεργήθηκαν πρόσθετες διασκοπήσεις με ηλεκτρόμετρο, κατά διαστήματα ανά μέτρο, σε πέντε ακόμη επιλεγμένα εκτάρια του αρχαιολογικού χώρου. Τα στοιχεία των διασκοπήσεων τροφοδοτήθηκαν επιτοπίως σε ένα φορητό ηλεκτρονικό υπολογιστή, τύπου EPSON HX 20, ο οποίος παρήγαγε με τη σειρά του πολλούς μικροσκοπικούς υπεδάφιους χάρτες της περιοχής. Το ηλεκτρόμετρο και το πρόγραμμα στον υπολογιστή για την επεξεργασία των δεδομένων τιμών από τις μετρήσεις είχαν παραχωρηθεί από το Πανεπιστήμιο του Bradford.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συνεργάτες μου για την αποδοτική τους εργασία και αφοσίωση. Χωρίς αυτές τις ιδιότητες δεν θα ήταν εφικτή η αποπεράτωση της έρευνας σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον Carl Heron και τον Paul Spoerry, από το Πανεπιστήμιο του Bradford, οι οποίοι επιφορτίστηκαν την εργασία των γεωμαγνητικών διασκοπήσεων, με τη βοήθεια της Susan Cronkite, του Πανεπιστημίου της Βρετανικής Κολομβίας, και της Χριστίνας Καρατζά από την Στυμφαλία. Είμαστε ιδιαίτερα ευγνάμονες, για την αμέριστη υποστήριξή της, στην Δρ. Susan Young, Διευθύντρια τάρα του Καναδικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου στην Αθήνα, την Υποδιευθύντρια δ. Lucia Nikou και την κ. Μαρία Τόλη, μέλος του Ινστιτούτου. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών και την Αρχαιολογική Υπηρεσία του, τόσο για την δεια, όσο και για την υποστήριξη και συνεργασία που μας παρασχέθηκε από όλους τους αντιπροσώπους της και κυρίως τους αρχαιοφύλακες του Φενεού.

Ιδιαίτέρας σημασίας ήταν ο εντοπισμός ογδόντα ακόμη μέτρων περίπου από τη φορά του βορείου τείχους της αρχαίας πόλης (συμπεριλαμβανομένης και μιας επάλξεως), ως και

* Ο κ. Hector Williams είναι καθηγητής της αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Βανκούφερ του Καναδά.

η διαπίστωση κάπουιας διακοπής στη γραμμή των οδικών αρτηριών, με κατεύθυνση από Βορρά προς Νότο, στον ανατολικό τομέα της πόλης. Εξακριβώθηκε επίσης η γραμμική διάταξη πέντε ακόμη αρτηριών, σε μια απόσταση πάνω από 400μ., παρά την απουσία ορατών επιφανειακών ιχνών. Κατά μήκος της γραμμής των οδών εντοπίστηκαν πολλά περίπτερα κτίσματα.

Μικρότερες περιοχές ερευνήθηκαν με διασκοπήσεις στον κεντρικό και δυτικό τομέα της πόλης, όπου ο συνδυασμός της έντονης αροτρικής δραστηριότητας και του μικρού βάθους του φυσικού βράχου έχει εξαλείψει σχεδόν παντελώς τα ίχνη της αρχαίας Στυμφάλου. Μια ενδιαφέρουσα διασκόπηση, με ακτίνα ανίχνευσης ανά 50 εκ., διενεργήθηκε στην περιοχή κάποιου νεκροταφείου, είχε δε ως σκοπό την εξακριβώση της διάταξης των τάφων. Τα αποτελέσματα αυτής της διαδικασίας παραμένουν προς το παρόν ασαφή.

Σε μερικές περιοχές έγινε διασκόπηση του χώρου και με μαγνητόμετρο, αν λάβουμε ωστόσο υπόψη τα πεντηράδα αποτελέσματα των περυσινών γεωμαγνητικών διασκοπήσεων, θα πρέπει να συμπεράνουμε ότι η υπό μελέτη περιοχή δεν παρουσιάζεται ιδιαίτερα δεκτική στην εφαρμογή αυτής της μεθόδου. Μπορέσαμε παρά ταύτα να εντοπίσουμε με σαφήνεια το αγνοούμενο βρέιο τείχος της αρχαίας πόλης, η ύπαρξη του οποίου σημειώθηκε από το μαγνητόμετρο υπό μορφή έντονης αρνητικής ανωμαλίας του γήινου μαγνητικού πεδίου (το πλάτος του τείχους κυμαίνεται στα 3μ. περίπου).

2. Γενική μελέτη της αρχιτεκτονικής διάταξης του χώρου:* Παρατηρήθηκαν πολλά νέα σημαδια στο έδαφος, τα οποία σε συνδυασμό με τα περυσινά σχήματα πρόσθεσαν πολλά σημαντικά νέα στοιχεία, κυρίως όσον αφορά τη ρυμοτομία του κεντρικού τμήματος στον ανατολικό τομέα της πόλης. Τα σημαδια αυτά, τα οποία εμφανίζονται σε σχήματα στο γρασίδι ή τα φυτά ως αποτέλεσμα της διαφοράς υγρασίας του χώματος, ανέδανον σε μεγάλο βαθμό τις γνώσεις μας για το ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης, συγχρόνως δε επιτρέπονταν και την καλύτερη ερμηνεία των γεωμαγνητικών διασκοπήσεων.

Τα σημαντικότερα από τα σημερινά τοπογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής (π.χ. αγροτικοί δρόμοι, σύγχρονα αρδευτικά έργα) σημειώθηκαν στον νέο τοπογραφικό χάρτη του αρχαιολογικού χώρου, ενώ ερευνήθηκε συγχρόνως συστηματικά και το ιδιοκτησιακό καθεστώς της περιοχής. Πολλά από τα υπάρχοντα αγροτεμάχια, τα οποία εμπίπτουν στα όρια της αρχαίας Στυμφάλου, είναι μικρά ως επί το πλείστον, εξαιτίας της διανομής τους μεταξύ πολυπληθών κληρονόμων.

3. Καθαρισμός και σχεδίαση της Φράγκικης εκκλησίας: Απομακρύνθηκε η υπάρχουσα βλάστηση (πυκνοί θάμνοι και χόρτα) σε όλη την περιφραγμένη, κρατικής ιδιοκτησίας, περιοχή, και για πρώτη φορά σχεδιάστηκε λεπτομεράς ή γοτθική εκκλησία του 13ου αιώνα, περίβλεπτα ερείπια της οποίας διασώζονται στα βόρεια του αρχαιολογικού χώρου.

Βρέθηκαν πολλά νέα αρχιτεκτονικά μέλη, τα οποία δεν είχαν περιληφθεί στις παλιότερες δημοσιεύσεις των Ορλάνδου, Βοη και Παναγοπούλου και επιβεβαιώθηκε σχεδόν πλήρως η ύπαρξη, στο αρχικό σχέδιο της εκκλησίας, ενός νάρθηκα και ενός εγκάρπου κλίτους. Η διαπίστωση αυτή οφείλεται στην προσεκτική ανάλυση και μελέτη των αρχιτεκτονικών τμημάτων από τον αρχιτέκτονα κ. Richard Anderson. Ιδιαίτερη επίσης σημασία δόθηκε στην εξέταση του επαναχρησιμοποιηθέντος αρχαίου υλικού, το οποίο αποτελεί και το κυρίως οικοδομικό υλικό της εκκλησίας.

Εξακριβώθηκε επιπλέον η παρουσία κορμών από δωρικούς στύλους, αρχικής διαμέτρου 1μ. περίπου, γεγονός το οποίο ενισχύει την άποψη για την ύπαρξη κάποιου αρχαίου ναού στα πέριξ της περιοχής.

4. Νεκροταφεία: Εκτός από τα τρία αρχαία νεκροταφεία με ενεπίγραφες επιτύμβιες στήλες, τα οποία ανακαλύφθηκαν πέρυσι στο άμεσο περιβάλλον της πόλης, εντοπίσαμε ακόμη ένα μεγάλο νεκροταφείο σε απόσταση δύο χλμ. περίπου, στα βόρεια της αρχαίας Στυμφάλου. Μέσα σε μια έκταση διαστάσεων 500μ. επί 150 μ. βρέθηκαν έξι επιτύμβιες στήλες (συμπεριλαμβανομένων και δύο με επιμελημένη επίστεψη).

* Στα πρακτικά της Αρχαιολογικής Εταιρείας έχει καταχωρηθεί το ρυμοτομικό σχέδιο της Αρχαίας Στυμφάλου όπως αποτυπώθηκε από τη γεωμαγνητική διασκόπηση του χώρου (Π.Α.Ε. 1984, σελ. 243).

Λόγω της έντονης αριτρικής δραστηριότητας στην περιοχή έχουν έλθει, επίσης, στο φως και βρίσκονται διάσπαρτα στους αγρούς μεγάλα αρχιτεκτονικά κομμάτια και πολλά θραύσματα από οικοδομικά κεραμίδια. Τα ευρήματα αυτά ενισχύουν την άποψη για την ύπαρξη σημαντικών κτισμάτων σε μερικά οριακά σημεία της άνω περιοχής. Στις επιγραφές διαβάζονται τα εξής νέα ονόματα: Καλλιέρα, Ασσ---, ιλεας, Αντιγλίτσα, και ---οπα (η τελευταία επιγραφή βρέθηκε ενσωματωμένη στον τοίχο της Φράγκικης εκκλησίας από τον βοηθό αρχιτέκτονα κ. Robert Loader).

5. Αεροφωτογράφηση με τη βοήθεια ειδικού "αετού": Έγινε αεροφωτογράφηση, με κάθετες και λοξές λήψεις, από ύψος αρκετών εκατοντάδων μέτρων υπεράνω του αρχαιολογικού χώρου και της Φράγκικης εκκησίας, με τη βοήθεια ενός ειδικού "αετού" (Jalbert S45), εφοδιασμένου με σύστημα ηλεκτρονικού ελέγχου για αυτόματη λήψη. Η επεξεργασία αυτής της μεθόδου οφείλεται στον κ. Anderson, πιστεύουμε δε ότι εφαρμόζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα.

6. Διάφορες εργασίες: Κατά τη διάρκεια της επιφανειακής έρευνας παρατηρήθηκαν θραύσματα ρωμαϊκών λύχνων, του πρώτου κατά πάσα πιθανότητα αιώνα μ.Χ., καθώς και τμήμα ΥΕ ΠΙΒ (μυκηναϊκής) κύλικας, η οποία βρέθηκε στον κεντρικό τομέα της ακρόπολης. Το τελευταίο εύρημα επιβεβαιώνει την παρουσία στο χώρο υλικού της εποχής του Χαλκού, που είχε ήδη επισημάνει ο Hope Simpson το 1958.

Κατά το διάστημα της διεξαγωγής των διασκοπήσεων προσλάβαμε αρκετούς νέοντας ανθρώπους από το χωριό, ένας δε έδειξε ιδιαίτερη επίδοση και δεξιοτεχνία στον χειρισμό του ηλεκτρόμετρου και του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Μπορούμε, έτσι, σε μελλοντική εργασία να βασιστούμε στις ικανότητες και του τοπικού δυναμικού. Στο τέλος των εργασιών ενημερώσαμε τους κατοίκους της περιοχής, για το είδος των ερευνών με μία ομιλία και παράλληλη προβολή διαφανειών. Παραβρέθηκαν περίπου εκατό άτομα, μερικά από τα οποία μας έδωσαν πληροφορίες, οι οποίες συνέβαλον αποτελεσματικά στην διαπίστωση της έκτασης του προαναφερθέντος μεγάλου νεκροταφείου.

Νομίσματα της Αρχαίας Στυμφαλίου.

Ξένια Χρυσάφη-Ζωγράφου

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ
ΣΤΗΝ
ΚΟΡΙΝΘΙΑ

Το αγροτικό σπίτι στην Ορεινή Κορινθία.*

Αντίθετα από το αγροτικό σπίτι στα πεδινά της Κορινθίας, που αναπτύσσεται κατά πλάτος, το αγροτικό σπίτι στις ορεινές περιοχές, όπου η κύρια απασχόληση των κατοίκων είναι η κτηνοτροφία και λιγότερο η καλλιέργεια της γης, αναπτύσσεται κατά το ύψος του. Έχει μακρόστενο παραλληλπίπεδο σχήμα, με τη μακριά πλευρά κάθετη στις υψηλοτερικές καμπύλες. Από τη μία πλευρά είναι ισόγειο και από την άλλη διωμορφώνεται δροφος.

Χτισμένο από πέτρα, με μικρά τοξωτά ή ορθογώνια ανοίγματα που αργότερα μεγαλώνουν έχει δύο εισόδους, μία στο ισόγειο και μία στον δρόφο. Το ισόγειο, κατώτι, χρησιμοποιείται για φύλαξη γεωργικών εργαλείων, αποθήκευση νομής και καρπών και στοβλισμό των ζώων.

Πολλές φορές λόγω κλίσης του εδάφους, δημιουργούνται δύο στάθμες. Κατά μήκος της οροφής του κατωγιού τρέχει ο ποταμός, συνήθως κορμός δέντρου, στηριγμένος σε ξύλινους πασσάλους που πατούν σε πέτρα, όπου στηρίζονται τα δοκάρια και το πάτωμα του ορόφου. Στον δρόφο, που αρχικά ήταν ενιαίος, είναι οι χώροι κατοικίας και η κατοψή του είναι όμοια με του πεδινού.

Στις στενές πλευρές υπάρχει ένα ή σπανιότερα δύο τζάκια. Το τζάκι συνήθως προεξέχει από το εξωτερικό πρόσωπο της λιθοδομής και αποτελεί χαρακτηριστικό μορφολογικό στοιχείο των όψεων, αναδεικνύοντας την τέχνη του μάστορα.

Στα μεταγενέστερα σπίτια το τζάκι δεν προεξέχει από την εξωτερική επιφάνεια του τοίχου και η καμινάδα γίνεται απλή από πέτρα ή φτιάχνεται από ασπριά, όχυρο και ολόκληρα κεραμίδια.

Στη στενή πλευρά συχνά ανοιγόταν εξώστης στον άξονα με συμμετρικά παράθυρα. Ο εξώστης ήταν ξύλινος, στεγασμένος και στηριζόταν σε πυκνές ξύλινες αντηρίδες. Συχνά στο κιγκλίδωμά του γινόταν ιδιαίτερη προσπάθεια διακόσμησης.

Η προσπέλαση στο σπίτι γίνεται με σκάλα που τοποθετείται στη μακριά πλευρά και καταλήγει στη βεράντα. Η βεράντα στις περισσότερες περιπτώσεις προεξέχει από το βασικό κορμό του κτίσματος είναι πάντοτε στεγασμένη και λέγεται χαριάτι. Βρίσκεται σε πολλές παραλλαγές. Άλλοτε στηρίζεται σε συμπαγή πέτρινη βάση ή σε θόλο και άλλοτε είναι από ξύλο και στηρίζεται σε ξύλινους στύλους ή σε αντηρίδες. Συχνά στη βεράντα κατασκευάζεται ένα ξύλινο παραπέτασμα από σανίδες καρφωμένες μεταξύ τους στη βορεινή πλευρά ή και στις τρεις πλευρές αφήνοντας κάποιο άνοιγμα.

Η σκάλα που οδηγεί στο χαριάτι είναι πέτρινη ή ξύλινη μ' απότομη κλίση, οπότε το κάτω μέρος της πατά σε πέτρινα σκαλιά. Κιγκλίδωμα δεν υπάρχει συνήθως και όταν υπάρχει είναι πολύ απλό. Πολλές φορές ακόμη καταργείται η σκάλα λόγω της έντονης κλίσης του εδάφους και η προσπέλαση

* Από το τεύχος "KOPINOTIA" της σειράς Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική του Εκδοτικού Οίκου "ΜΕΛΙΣΣΑ".

στο χαριάτι γίνεται απευθείας με το στρώμα μερικών σανιδιών στο φυσικό έδαφος.

Συχνά στη μακριά πλευρά του σπιτιού σχηματίζεται ένας ξύλινος εξώστης και καταλαμβάνει ολόκληρη την πρόσοψη. Συνήθως ο γωνιακός χώρος χτίζεται και μεταβάλλεται σε κουζίνα. 'Άλλοτε η σκάλα του ξεκινά από τον ελεύθερο στεγασμένο ισόγειο χώρο για να βγει στον εξώστη και άλλοτε όχι. Πολλές φορές στο κιγκλίδωμα γίνεται ιδιαίτερα προσεγμένη δουλειά.

Ευνότοι είναι ότι η τυπολογία μπορεί ν' αλλάζει ανάλογα με της εδαφολογικές συνθήκες, τις ανάγκες και την οικονομική κατάσταση εκείνου που χτίζει το σπίτι.

Τα σπίτια αρχικά ήταν ξεταβάνωτα και λιτά. Δεν είχαν έπιπλα παρά μόνο ένα χα-

μηλό τραπέζι και σκαμνάκια για να κάθονται τα οποία έφτιαχναν οι ίδιοι. Απαραιτητά ήταν το μπαούλο, που συνήθως ήταν μεταλλικό, και η κασέλα που ήταν ξύλινη. Η κασέλα ήταν μιάλλον το μόνο επιμελημένο έπιπλο, όλλοτε ζωγραφισμένη με χρώματα και άλλοτε σκαλισμένη μ' απλοϊκά και αδρά σκαλίσματα. Αναγκαίος ήταν ο γιούκος όπου στιβάζονταν τα ρούχα, αντρούδες, βελέντζες, χράμια, λιοπάνες, κουρελούδες κ.ά. Άλλα βοηθητικά κτίσματα του ορεινού σπιτιού ήταν τα καλύβια τα γολάρια και οι χαμοκέλες που βρίσκονταν στην άκρη του χωριού, στ' αλώνια και χρησιμευαν για την αποθήκευση του άχυρου και της τροφής των ζώων.

Εμείς εδώ.

Εμείς εδώ μούσκεμα στη βροχή,
εμείς εδώ κατάμαυροι απ' τον ήλιο,
χτίζουμε σπίτια και φυτεύουμε μουριές,
να ξεπεξέψει ο όνεμος,
να μη μας δέρνει ...

Παντελής Τρωγάδης

(Από τη συλλογή "Στο πανδοχείο των τριών ανέμων")

Ντίνα Βλάχου

Ο δρόμος

“Ο δρόμος είχε τη δική του ιστορία...”
(Στίχος από γνωστό τραγούδι)

Πήγαινε, λέει, ακόμα στο γυμνάσιο...

Η πρωινή πάχνη στο οροπέδιο τεμπέλιαζε πάνω στον κάμπο και στους πρόποδες των βουνών. Βάδιζαν γοργά για το σχολείο σκορπισμένα στο χωματόδρομο κι ο ήλιος δεν είχε ακόμα ανατείλει πάνω από την πέτρινη κορυφή της Ζήρειας. Βάδιζαν με τα βιβλία τους ανοιχτά για την πρωινή επανάληψη, παρακολουθώντας κάθε τόσο την ώρα, ψηλά, από το φως της ημέρας όπως όλοι οι μεγαλωμένοι στη φύση. Δεν είχαν ρολόγια. Δεν έπρεπε ν' αργήσουν καθόλου, γιατί, έτσι και δεν έφταναν στην ώρα τους κι' έμπαιναν στις τάξεις τους έστω κι ένα μόνο λεπτό μετά τον καθηγητή εκείνος με τη χλωρή βίτσα της κυδωνιάς που έφερναν οι ίδιοι οι μαθητές από τα περιβόλια θα τους τσάκιζε τα χέρια. Νέοι και γέροι οι καθηγητές έδερναν αλύπητα τότε! Οι γέροι έδερναν γερά, βαριοπάτητα, με τη γνωστή γεροντική κακία στα μάτια. Οι νέοι στα σβέλτα, γελοία. Χοροπηδούσαν αναφτεριασμένοι γύρω από το θύμα τους κι' όλοι χαστούκιζαν αξιοθρήνητα τα τρυφερά παιδικά πρόσωπα, τραβιούσαν άγρια τ' αυτιά και τα κατακοκκίνιζαν, χτυπούσαν τα κουρεμένα με την ψιλή μηχανή κεφαλιά των αγοριών στον πίνακα, μπροστά στα φοβισμένα μάτια όλης της τάξης και ιδίως των κοριτσιών.. (άντρες σωστοί ήσαν οι μεγάλοι μαθητές) μέχρι που γίνονταν μπλάβια σαν αργασμένα δέρματα!... Και τους χειμώνες, όταν ο Θεός αργούσε να ξημερώσει την ημέρα, και το πρωινό κρύο στο οροπέδιο με τα χίλια σχεδόν μέτρα υψόμετρο έκανε τα γυμνά δάχτυλα των παιδιών που έρχονταν από μακριά, κακοντυμένα και νηστικά στο σχολείο, να μην κλείνουν πια, σαν ξερόκλαδα, οι καθηγητές έδερναν ανελέτητα κι αυτά τα χέρια...

Ασυναίσθητα χάιδεψε προστατευτικά τις παλάμες της. Ήθελε να διώξει από τα μάτια της αυτές τις μίζερες, εικόνες, που της έφερναν πάντα, σαν τις ανακαλούσε ο νους της, μιαν ανείπωτη στενοχώρια, κι η ώρα κύλησε σα σφαίρα στο πάτωμα. Ανακατεύτηκε ο καιρός. Έγινε μεσημέρι κι ο εφιαλτικός φόβος των μαθημάτων μετακόμισε πάρα πολύ μακριά, στην άλλη μέρα. Τους καθηγητές, που η απειλή της βίτσας τους στεκόταν συνέχεια πάνω απ' τα κεφάλια των παιδιών σαν τη δαμόκλειο σπάθη, τώρα μόδις τους είχαν αφήσει πίσω. Και το σπίτι όμως της 'Αννας αυτή την ώρα, ήταν πολύ μακριά. Μιάμιση ώρα με τα πόδια! Στην άλλη άκρη του κάμπου...

Γι' αυτή τη μιάμιση ώρα η 'Αννα αγαπούσε τη ζωή!

Το σφιγμένο λεπτό της σώμα, που ήταν αναγκασμένο και στο σπίτι και στο σχολείο να βρίσκεται σε συνεχή ετοιμότητα, τώρα χαλάρωσε και ηρέμησε. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου της κάθισαν. Ήταν ελεύθερη σαν τα πουλιά. Πήρε τρέχοντας τον κατήφορο μαζί με τ' άλλα τα παιδιά. 'Υστερα, κάτω στο ίσιωμα, στη διχάλα του δρόμου, παρακολούθησε με τις άλλες μαθήτριες, από μακριά, τον απαραίτητο πετροπόλεμο, για χιονοπόλεμος ήταν, δεν κατάλαβε, των αγοριών. Κι ύστερα ο κάμπος. Βάδιζαν όλοι μαζί. Τα βιβλία με τους φοβερούς τύπους και τους κανόνες τους ήσαν κλειστά. Τ' ομπέλια από δω και από κει στο δρόμο τους, ήσαν τρυγμένα, λέει, από την περασμένη βδομάδα. 'Επεσαν με λαχτάρα μέσα, αλαλάζοντας άγρια σαν κατακτητές. Τα πήραν όλα σβάρνα στο πέρασμά τους σαν ποτάμι που ξεχείλισε. Πεινούσαν πολύ αυτή την ώρα. 'Όλο και κάποια ρόγια ή ξεχασμένο από τους τρυγητές τσαμπί σταφύλι θα' βρισκαν. Φώναζαν και γελούσαν δυνατά. Σωστό πανηγύρι γινόταν. Τσίμπησαν α-

πό τους φράχτες και βατόμουρα. Βρήκαν και καρύδια! Πετροβόλησαν και κάτι κουριώνες που, πονηρές σα γριές, βολιδοσκοπούσαν πάνω από τις άγριες αχλαδιές. Τις μιμήθηκαν στα κρωξίματα. Τις κορδίδεψαν. Τρόμαξαν τα σπουργίτια και τους κοκκινόλαμπηδες που βρήκαν στο διάβα τους. Είχαν έρθει νωρίς τα πρωτοβρόχια και κάτω από τους παχείς και υγρούς φράχτες η εξασκημένη τους ματιά έφαχνε συγχρόνως και για μανιτάρια. Θα τα'ψηναν στα κάρβουνα, όταν η μάνα θα άναβε το βράδυ στο τζάκι τη φωτιά, βάζοντας στο καθένα από'να κουκί χοντρό αλάτι στη θέση της καρδιάς και η γλύκα τους θα τους μάγευε τον ουρανίσκο.

Πήγαν έτσι μέχρι το μεγάλο ποτάμι. Χρόνια έκαναν αυτό το δρομολόγιο πρωιμεσημέρι. Με ό,τι καιρό. Ύστερα βγήκαν πάλι στο δρόμο. Τ' αμπέλια είχαν τελειώσει. Βάδιζαν, βάδιζαν, φλυαρώντας ζωηρά. Εδώ σήμερα βγήκε και το παρατσούκλι του μαθηματικού: "Καφόμπρικο", τὸν είπε σοφαρά ο Γιάννης, δυο μέτρα κι αυτός ψηλός, και τα παιδιά ξεράθηκαν στα γέλια. 'Ηταν, λέει, ένα μ' εκείνα τα μικρά, ελαφρό μπρικάκια του καφέ, με το τραβηγμένο μονόπαντα χείλος και τη μακριά κούφια ουρά... Κάλπικο και παρακατιανό πράμα! Φτενό! "Φαρμακομύτης", ο φυσικός! Αυτόν τον έβγαλε έτσι ο Θανάσης! Μόνο ανήμερα τ' Αϊ-Θανασιού στη γιορτή του δεν έφαγε ξύλο από δαύτον. "Να πας ν' ανάψεις ένα κερί στον Αϊ-Θανάση, παλιανθρωπάκι!". Τον ειρωνεύτηκε κιολας εκείνος, γελώντας μέσα στην τάξη. "Θεούσα" ήταν η γεροντοκόρη με τη στρυφνή έκφραση στο πρόσωπο σα να της πλήγωνε τα ρουθούνια επίμονα κάποια άσχημη μυρωδιά. Υποκρίτρια όπως όλες του είδους της, σεμνότυφη, εκστασιαζόταν τάχα μέσα στο ναό όταν έκανε στις νηστικές μαθήτριες κατηχητικό το απόγευμα του Σαββάτου, ενώ στην τάξη ήταν καχύποπη και κακιά κι έδερνε άγρια τα παιδιά, μ'έναν αντιπαθητικό αντρίκιο τρόπο. Τα κλωτσούσε κιολας! Αυτή, περισσότερο απ' όλους τους άλλους, έσπευδε με κακία να χαλάει με την άκρη της βίτσας της κάποιο ατακτο μπουκλάκι απ' τα μαλλιά των μαθητριών που ξεστράτισε κι έπεσε παιχνιδιάρικα πάνω σε κάποιο μέτωπο... Η 'Αννα αναρωτιόταν πάντα μήπως τούτη η γυναίκα ήταν ο χειρότερος πρεσβευτής του Θεού εδώ κάτω στη γη! Απορούσε κι όλας πως μπορούσε κι είχε τόσο τέλεια δύο διαφορετικά και τόσο αταίριαστα μεταξύ τους πρόσωπα! Σωστή θεατρίνα!

Τώρα τα παιδιά, εδώ κοντά στην ποταμιά, πήραν εκδίκηση! Τους κορδίδεψαν, τους μιμήθηκαν αστεία στη φωνή και στο περπάτημα και ξεκαρδίστηκαν στα γέλια σε βάρος τους. Ικανοποήθηκαν για όλα τους τα παθήματα και ξαλάφρωσαν. Κι ύστερα ήρθε η σειρά του Σταύρου! Μαζεύτηκαν μπουλούκι γύρω του. 'Ηταν το μεγάλο από τα δύο νόθια παιδιά της περιοχής που έμενε με τη μάνα του σε μια καλυβίτσα, χτισμένη ξερολιθιά, από την ίδια, πέρα μακριά από το χωριό. Στο βουνό. Τρεις ώρες να πάει στο Γιμνάσιο και τρεις να γυρίσει! Αυτός ήταν μεγαλωμένος μοναχός. Μακριά από τον κόσμο. Με τις πέτρες, τα πουλιά και τ' αγρίμια! 'Ισως γι' αυτό να ήταν και τόσο απλός και καλός. "Έχει ουρά η χελώνα, κύριε!" Τόλμησε μέσα στην τάξη, όταν ο "φαρμακομύτης" στο μάθημα της φυσικής ιστορίας είπε πως δεν έχει. Ο Σταύρος, μελαχρονός κι ανάκοντος από την κακοπέραση, άρχισε σήμερα ένα από κείνα τα γοητευτικά κι ατελείωτα σε μάκρος παραμύθια. Του τα 'λεγε η μάνα του τα βράδια, κοντά στη φωτιά τους, από τότε που κατάλαβε τον κόσμο, για να ξεχνιούνται και οι δυό τους και να μη φοβούνται τις φωνές των αγριμιών και του καιρού... Κι εκείνος, τις ατελείωτες μοναχικές ώρες της ημέρας, καθώς έχτιζε με πέτρες τα σπιτάκια του, δίπλα στο δικό τους καλύβι, τα ματάπλαθε με υπομονή και μαστοριά, όπως η μάνα του το ζυμάρι του ψωμιού τους στο σκαφίδι, τα παραγέμιζε με λεπτομέρειες, τα πλάταινε και τα μάκραινε, δύσι γύρευε η ψυχή του για να ησυχάσει. Κι έλεγαν για δράκους φοβερούς! Δρασκέλιζαν, λέει, ολόκληρα βουνά, θεόρατα σαν τα δικά τους με μια δρασκελιά! 'Εκαναν έτσι, ταπ! ταπ! πατώντας πάνω σε μια μαγική φασολιά κι ανέβαιναν στον ουρανό! Του έλεγε πάλι για κακές νεράιδες, με αέρινα χρωματιστά φορέματα, που χόρευαν τις νύχτες και τα μεσημέρια στα νερούδάλωνα των βουνών τους και στα σταυ-

ροδόρυμια του κάμπου κι έπαιρναν μαζί τους όποιον έβρισκαν μπροστά! Για φαντάσματα! Που έπαιρναν διάφορες ύπουλες και παραπλανητικές μορφές κι έβγαιναν τις νύχτες στα ρέματα και στα χείλια των πηγαδιών και παρουσιάζονταν στους αλαφροί-σκιωτους και στους σαββατογεννημένους...

Καμιά μάνα δεν ήξερε τόσα παραμύθια και δε διηγόταν τόσο ωραία σαν τη μάνα του Σταύρου με το σουφρωμένο πρόσωπο και το ξεδοντιασμένο στόμα... Τώρα τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, βάδιζαν γύρω από τον Σταύρο και στριμώχνονταν για μία θέση κοντά του. Προχωρούσαν έτσι ήσυχα μέσα στον κάμπο, πάνω στο χωματόδρομο, σαν το Χριστό με τους μοιητές του. Σήμερα αυτός ο δράκος "έκανε έτσι, χαappa!" και δρασκέλισε ένα βουνό! Χοοπ! Άλλη μια και δρασκέλισε ένα άλλο! Φορούσε κόκκινες μαγικές μπότες ψηλές μέχρι το γόνατο. Έσκυψε, έπιασε με τις χούφτες του μια τεράστια πέτρα, τη σήκωσε ψηλά, την έστιψε κι εκείνη έβγαλε νερό!. Γούρλωσαν τα μάτια των παιδιών!

-Πώς την έστιψε δηλαδή;

-Ε, την έστιψε, παιδί μου! Την έστιψε! Δράκος είναι αυτός!

-'Υστερα ο δράκος, μόλις είδε από ψηλά μια μεγάλη πολιτεία, άρπαξε μια τεράστια πέτρα σα βουνό, τη σήκωσε ψηλά με τα δυό του μπράτσα και ζυγίζοντάς την καταπάνω της φώναξε: "Φύγε Σμύρνη, φύγε Πόλη, για θα πεταχτεί το βόλι!!".

Τα παιδιά για μια στιγμή έμειναν με το στόμα ανοιχτό.

-Λοιπόν-λοιπόν;

-Τι λοιπόν-λοιπόν! καμάθηκε.

'Οχι δε θα τους έλεγε παρακάτω. Έκαμε να τους φύγει κι άρχισε να τρέχει τόχα, γελώντας δυνατά. Τον κυνήγησαν και τον έπιασαν, κι αυτός συνέχισε το παραμύθι ευτυχιμένος. Τώρα ρούφαγαν με λαμπαργία τα λόγια του και περίμεναν με αγωνία εκείνο τον σοφό γέρο που τα βρώμικα ποταμίσια γένια του και τα μουστάκια του σκούπιζαν τη γη, και που τα άσπρα μακριά φρύδια του δεν τον άφηναν να βλέπει, ή εκείνο το μυστήριο ανθρωπάκι που ήταν μεγάλο σαν ένα ρεβίθι ή σαν κουκί, να νικήσουν το δράκο.

Και η ώρα πέρασε. Το παραμύθι με την αβάσταχτη γλύκα του, που τόσο τα είχε μαγέψει, πήρε τέλος. Ο Σταύρος, ο λιπόσαρκος παραμυθάς, στη διχάλα του δρόμου, λίγο έξω απ' το χωριό, έστριψε λοξά προς τον κάμπο. Έπρεπε να βγει στο απέναντι βουνό. Εκεί ήταν το δικό του καλύβι. Αύριο λοιπόν πάλι! Την ίδια ώρα!

Τα παιδιά μαζεύμενα μπουλούκι τόση ώρα, σκόρπισαν ξανά. Του σφύριζαν, του φώναζαν, του πέταξαν και κάμποσες πέτρες. Κι ύστερα, σαν ο Σταύρος ξεμάκρυνε, έπαιξαν μια παρτίδα κυνηγητό, κι έκαναν πάνω στο χωματόδρομο άλματα "εις τριπλούν" αλλαλάζοντας: "Φύγε Σμύρνη, φύγε Πόλη, για θα πεταχτεί το βόλι!!".

Κι ο καιρός γύρισε. Άλλαξε σελίδα το ημερολόγιο. Τα σύννεφα θυμωμένα κατέβηκαν χαμηλά, έσμιξαν σχεδόν με τη γη κι έκρυψαν τα βουνά γύρω. Οι χοντρές στάλες της βροχής έπαιζαν πάνω στο χώμα και πάνω στα πλατιά φύλλα εκείνη την πανώρια θεία συναυλία. Βάδιζαν πάνω στο δρόμο ξεσκούφωτα, αγνάντευαν τον ουρανό καταπρόσωπο, κοίταζαν με δέος τις αστραπές, πύρινα φίδια, να σχίζουν το στερέωμα και συνέχιζε μέσα του το καθένα το παραμύθι του Σταύρου για το δράκο, που η φωνή του τώρα ήταν ίδια, καλή ώρα με της βροντής. Ήπιε-ήπιε η γης, πλημμυρίσαν οι αυλακιές, έγιραν μουσκεμένα τα κλώνια των δέντρων και η πυκνή άσπρη σκόνη του χωματόδρομου έγινε παχιά λάσπη. Περπατούσαν-περπατούσαν ατελείωτα πάνω σ' εκείνον το δρόμο, ζυμώνοντας ηδονικά τη λάσπη, παρακολουθώντας τα σχέδια των λαστιχένιων παπούτσιών τους. "Εδώ πάτησε η Κατίνα", "Αυτή η τεράστια πατούσα, σαν του δράκου, είναι του Γιώργη"... Το ξεροπόταμο φούσκωσε και τα παιδιά εξασκημένα όσο κανένας επαγγελματίας ακροβάτης, έκαμαν, γελώντας, το ακροβατικό τους, ισοζυγίζοντας το βάρος του κορμιού τους πάνω σ' εκείνο το λεπτό και ζαβό μονόξυλο που είχαν για γεφύρι, με τα χέρια ανοιχτά στην έκταση σα φτερά. Αυτό θα ήταν σίγουρα "της

τρίχας το γεφύρι".

Και η φαντασία, με τους αναρίθμητους δρόμους της, έκαμε έτσι δα και δρασκέλιζε τις εποχές. Το Φθινόπωρο με τα χρυσά και κοραλένια φύλλα ξεχάστηκε κι ο τόπος σκεπάστηκε με χιόνια. Πολλά χιόνια. Τα παλιούρια κρύφτηκαν. Τα παιδιά βγήκαν πρώι-πρωί από τα σπίτια τους στα χαριάτια, έσπαισαν στα γρήγορα τους τεράστιους αραδιασμένους στα κεραμίδια, σταλαχτίτες του πάγου, ροβόλησαν τη σκάλα, βγήκαν έξω απ' το χωριό και πήραν πάλι το δρόμο. Μπροστά ο Γιώργης, δύο μέτρα ψηλός, με την τεράστια σαν του δράκου πατημασιά, να κόβει τον ντορό. Πίσω ένας-ένας οι άλλοι μαθητές της ηλικίας του, καμαρωτοί, άντρες πια, πιο πίσω οι μαθήτριες και τα μικρά. Πέρασαν τις ρεματιές, τις πλεύρες, βγήκαν στον κάμπο. 'Όλα γύρω κάτασπρα. Αναμάρτητα. Πλανώρια. Ουρανός και γη! Πήγαιναν, "Φάλαγγα κατ' άντρα", που έλεγε κι ο γυμναστής. Χωριά και βουνά άφαντα. Γελούσαν, φώναζαν δύσι δυνατά μπορούσαν, μακριά από το σπίτι και το σχολείο, και η φωνή τους σκόνταφτε πάνω στο παχύ στρώμα του χιονιού, αδυνάτιζε, κόνταινε. Εκείνα έκαμαν έτσι και ζωγράφιζαν δίπλα τους, με το πέρασμα, τις παλάμες τους πάνω στο χιόνι ορθάνοιχτες. Τις πατημασιές τους! Το γελαστό τους πρόσωπο με το στόμα ολάνοιχτο απ' τα γέλια και με τα κάτασπρα δόντια αραδιαστά, το σώμα τους ολόκληρο, όπως ήταν με τα ρόυχα, ανυποψίαστοι, εκκολαπτόμενοι γλύπτες. Κι ο Θεός γέλασε με την καρδιά του:

"Έχω κι άλλα καλούδια για τα παιδιά!" είπε με τη χοντροφωνάρα του. 'Έκαμε έτσι, έφτυσε το δάχτυλό του, γύρισε στο ημερολόγιο σελίδα και τα χιόνια έλιωσαν! Τα πρώτα κιτρινολούλουδα, χωμένα ακόμα στη λάσπη, ξεμύτισαν, θεέ μου, λες και παραφύλαγαν κάτω απ' το χώμα μ' όλα τα πέταλά τους ανοιχτά!! Οι ζυμωμένες λασπες του δρόμου στέγνωσαν, τα πουλιά χαρούμενα γύριζαν κοπάδια-κοπάδια από τα ξένα μέρη και τα δέντρα φύλλωσαν πάλι. Τα θεόρατα γέρικα πλατάνια στην ποταμιά ξύπνησαν, ανακλαδίστηκαν να ξεμουδίασουν και γέλασαν καλόκαρδα. 'Υστερα κρέμασαν για τα παιδιά απ' δύο τους το σώμα αμέτρητα χαριτωμένα σκουλαρικάκια και γέμισαν καταπράσινα αστεία φύλλα. Παιδιά και πουλιά φλυαρούσαν αντάμια κάθε μεριμέρι κάτω απ' τα θεόρατα πλατάνια της ποταμιάς, πάνω στα χαλιά με τις άσπρες μαργαρίτες. Οι κοπέλες, 'Ανοιξες του Μποτιτσέλι, έκοβαν τα σκουλαρικάκια και τα κρεμούσαν φιλάρεσκα από τ' αυτιά τους, κι' απ' τα δάχτυλά τους, κι ο ουρανός έγινε τόσο γαλανός, που η 'Αννα έμεινε με τα μάτια καρφωμένα πάνω του να τον κοιτάζει αχόρταγα.

Η συγκίνηση, η ξαγρύπνια, θόλωσαν στο μυαλό της τούτες τις μοναδικές στιγμές της ζωής της και τις έσβησαν. Ο αγαπημένος δρόμος, που τόση ώρα περπάτησε στη ράχη του μ' όλες τις εποχές, χάθηκε. Απ' τη θεόκληση πόρτα μπήκε νυχοπατώντας ο ύπνος, ο κογιόνος, με το μαγικό του σουραύλι, κάθισε σταυροπόδι σαν τον Βούδα πάνω στο μαξιλάρι της κι άρχισε, σαν τον Σταύρο κι εκείνος, τον μικρό παραμυθά, τον γλυκό του σκοπό της λησμονιάς και της γιατρειάς, κι όλα τούτα τα ξεσηκωμένα πάνω στην καρδιά της αισθήματα, σήμερα Λαμπρή, μακριά από την πατρίδα, καταλάγιασαν και κοιμήθηκαν.

Νικηφόρος Βρεττάκος

"Λειτουργία κάτω από την Ακρόπολη"

(Ένα απόσπασμα)

Και οι γυναίκες δεν έκλαιγαν μόνο πεσμένες στα γόνατα πάνω στα μνήματα· θρηνούσαν και τους χωρισμούς.

Και σειράντανε τα βασιλικά στις αυλές και στα κεφαλόσκαλα.

Γιατί έπαιρνε ο άνεμος στη λίχνη του τα παιδιά σου και τα σκόρπαι μακρυά στης ξενητιάς το ανάθεμα, μόνα και άσκεπα.

Κι' άφηναν πίσω τους μια γριά, ένα γέρο, πέντε δέντρα στον άνεμο, ή έναν 'Αργο να φυλάξει τα μνήματα.

Και τ' αναψυλήτα που ακούγοντουσαν μες στα σπίτια όταν έφευγαν ήταν περισσότερα απ' τα πρόσωπα που έκλαιγαν.

Γιατί έπεφτε μεγάλη λύπη στα εικονοστάσια.

'Ολους τους αέρες του κόσμου τους αρμύρισαν με τα δάκρυα τους.

Σμίγαν τους στεναγμούς τους και σχημάτιζαν έπος.

Κι ήτανε τα τραγούδια της ξενητιάς οι αέρινες γέφυρες που τις έριχναν έπειτα πάνω απ' τις θάλασσες· ακονιμπήσουν στο αντίπερο:

Στα λιακώτα, στα χαριάτια, στα βουνά και στον πόνο εκείνων που τα περίμεναν.

Αλλά εξόν το δισάκι με το μαύρο ψωμί που οι δικοί τους τα πόρευαν ώσπου να περάσουν το πέλαγο, κ' εξόν απ' τον όρκο, μεταφέρνανε μέσα τους και αρχαίες λυχνίες και κερήθρες από αγριομέλισσο.

Και φτιάχναν παντού νησάκια του έθνους, που ξεχώριζαν εύκολα, απ' το ένα σημείο τους που ήταν το φως.

Κ' ενώ η ερημία κι ο επιτάφιος θρήνος βασιλεύαν στη γη της, η Ελλάδα φορούσε το νυφικό της αλλού.

Νίκος Οικονομόπουλος

Την ονομάζουμε "αλησμόνητη"

Εκεί, απέξω από το Κιάτο σ' ένα δρόμο πλατύ και ανοιχτό, είναι μια μεγάλη πινακίδα που γράφει "προς Στυμφαλία". Όλοι λοιπόν εμείς οι ορεινοί, Στυμφάλιοι και Φενεάτες, απ' όπου κι αν ερχόμαστε, μόλις παίρνουμε αυτόν τον δρόμο "προς Στυμφαλία" νιώθουμε αλλιώς.

Δεν μπορώ να το περιγράψω με λόγια, πιστεύω όμως πως αν υπάρχει πράγματι άλλος κόσμος, έτσι σαν εμάς μπροστά σε τούτον το δρόμο που οδηγεί προς την Ορεινή Κορινθία, θα νιώθουν και οι ψυχές που πέρασαν τη θεία κρίση και παίρνουν το δρόμο για τον παράδεισο. Και όσο το αυτοκίνητο ανεβαίνει στις στροφές προς τα πάνω, τόσο γίνεται μέσα μας και κείνη η αναδρομή στα περασμένα. Τι δώρο και η μνήμη. Δεν είχαμε τότε ρολόγια. Μόλις η πέτρινη κορυφή της Δουρδούβανας βαφτάνεν μαβιά και έπειτα τριανταφυλλιά σαν φρεσκοανοιγμένο πέταλο λουλουδιού ξεκινούσε και η ζωή της μέρας. Τα σκυλιά στις αυλές γαυγίζαν τα πρόβατα πεινασμένα βελάζαν, οι ζευγολάτες φορτώναν τα σύνεργα, τις λαϊμαριές, τις τσάπες το ξύλινο αλέτρι, τον ευλογημένο σπόρο, το ταγάρι με το ψωμί και το προσφάτι για το χωράφι και τα παιδιά, αγουρούξυνημένα, κίναγαν για το σχολείο.

'Όλοι παρακολουθούσαν την ώρα από το φως της μέρας κι απ' τον ήλιο πάνω στον ουρανό. 'Υστερα, το μεσημέρι, πάλι από τη θέση του ήλιου στον ουρανό, σταματούσαν στον

Βαγγέλης Γιουρούκος

Ο Αίπυτος

Σ' αντό το τεύχος δημοσιεύουμε το τρίτο και τελευταίο μέρος της σάτιρας του γιατρού Βαγγέλη Γιουρούκου που γράφτηκε στα 1901 με αφορμή την υστερία που είχε καταλάβει τότε Στυμφάλιους και Φενεάτες και έψωχναν απεγνωσμένα να βρουν τον τάφο του βασιλιά Αίτυτου με το θρυλούμενο αμύθητο θησαυρό. Η σάτιρα εδώ παίρνει τη μορφή της αναφοράς "Έκθεσις πεπραγμένων" όπως την λέει ο ίδιος, που έκαναν οι δάσκαλοι της περιοχής προς τον Υπουργό της Παιδείας αφού υποτίθεται ότι τελείωσαν οι έρευνες για την ανακάλυψη του τάφου.

Ανεξάρτητα από την όποια ποιητική αξία έχει, ή δεν έχει η σάτιρα αυτή -αντό είναι άλλο ζήτημα- σημασία έχει ότι αναφέρεται σε πρόσωπα που έζησαν και έδρασαν σε εκείνη τη μακρινή εποχή και τα ονόματά τους είναι λίγο πολύ γνωστά και μέχρι σήμερα δεν έχουν ξεχαστεί. Πλέον τούτου στο Γιουρούκος μας δίνει και μία γεύση από το κλίμα μέσα στο οποίο ζούσε η μικρή αυτή κλειστή κοινωνία στις αρχές του αιώνα μας.

Σ.Κ.Μιχόπουλος

Έκθεσις των πεπραγμένων των Δασκάλων και αρρένων

Εις το Μεσινό ελθόντες από το χωρίον Γκούρα
εύρομεν εκεί τον φίλον τον Νικόλα τον Μουντζούρα
πούνε δάσκαλος κεφάτος και χονδρός σαν το βαρέλι
κι' έχει και μουστακοδέτη μισιακό με το Βαγγέλη.
Μας εφίλεψε γιαούρτι, κοκορέτσι και σαλάτα
κι έβαλέ τον Θανατούλη και μας έπλυνε τα πιάτα,

κάμπο τη δουλειά να πάρουν μία ανάσα και να γευματίσουν. Να φάνε και τα ζα τον καρπό τους να βγάλουν τη μέρα πέρα. Έτρωγαν και κείνοι, καθιστοί κατάχαμα, το ξερό ψωμί τους με το κρεμμύδι ή το λίγο τυρί, έπιναν όλοι από την ίδια βαρέλα νερό και κοίταζαν ένα γύρω την απλωσιά του κάμπου, πάνω τον ολογάλανο ουρανό. Αν ο καιρός θα πήγαινε καλά, θάκαναν το ψωμί της χρονιάς, αν όχι, ποιός ξέρει. Θα κίναγαν από νωρίς για το ξενοδούλι. Από το Μάρτη ακόμα στη Βόχα... Έτρωγαν το κρεμμύδι τους, κοίταζαν αμίλητοι γύρω. Ύστερα έκαναν το σταυρό τους στο Θεό. Έτσι απλά, χωρίς λόγια. Εκείνος ήξερε τη γλώσσα τους.

Τα βράδυα, πουλιά, ζωντανά κι ανθρώποι κίναγαν από τον κάμπο για το χωριό. Όλοι μαζί. Και οι κουρούνες. Και τα σπουργίτια. Να περάσουν συντροφιά και τούτη τη νύχτα όπως περνούσαν μια ζωή, μέχρι το άλλο πρωί. Να ξεκουράσουν πάνω στο στρώμα της κριθαριάς τ' αποσταμένα μέλη.

Τώρα εδώ στη μεγάλη πόλη, δε χρειάζεται να σηκώνουμε τα μάτια στον ουρανό για να δούμε την ώρα. Έχουμε τα ρολόγια. Ούτε ιδρώνουμε και ούτε προσευχόμαστε στον ουρανό για το ψωμί. Δε σπέρνουμε, δε σκαλίζουμε, δε θερίζουμε, δεν πεινάμε για το ψωμί, δεν πάμε μακριά να φέρουμε το νερό και τα ξύλα να ζεσταθούμε. Ξαπλωμένοι στα μαλακά, πατάμε ένα κουμπί και βλέπουμε τι γίνεται την ίδια στιγμή σ' όλο τον κόσμο! Κι όμως εμείς εκείνη τη ζωή, τότε, στην ορεινή μας πατρίδα, την ονομάζουμε "αληησμόνητη".

και μας έφερε κρασί δύο κοντόγιομα βαρέλια
και γινήκαμε στουπί και πεθάναμε στα γέλια.

Ένας έπιανε του άλλου τα μουστάκια και τα φρύδια
κι άλλος μάζευε γιασούρτι και σπασμένα κεραμίδια.

Κι εχορέψαμε καντρίλιες κι εχορέψαμε και μπάλους
κι εγελούσαν τα παιδιά από πίσω απ' τους δασκάλους.

Μα κι ο φίλος μας ο Μπρίτσος συλλογίστανε τη χήρα
κι έγινε ένας από τον άλλον τα μυαλά μας και μια λίρα.

Τότε ο φίλος ο Μουντζούρας ψήνει κι άλλα κοκορέτσια
και ευθύς φωνές ακούμε στα διάφορα κοτέτσια.

Απ' εδώ φωνάζουν κότες
απ' εκεί κοκόρια κράζουν
κι' οι δασκάλοι με τις μπότες
ανελεημόνως σφάζουν,
και δεν κάνουν πια νισάφι
στο κρασί και στο πιλάφι
Τότε θρήνος και κλαυθμός
των κοκόρων η σφαγή
ων ούκ έστι αριθμός
κι από το πολύ το αίμα

βάφτει το νερό στο ρέμα
κι' αν δασκάλοι ήσαν μόνον
υπερέχουν των ευζώνων
κι ο Δρουγούντης εν σιγή
τα σημεία εξηγεί
σε δυό πετεινών την πλάτη
και κρυφίως ομιλεί
και τους λέει: η πλάτη γράφει
πως υπάρχουν κι' άλλοι τάφοι.

Κι ο Βαγγέλης ο κλεινός με δύο στα χέρια μέτρα
λαμβάνει τη διάμετρο σε μία αρχαία πέτρα
κι απ' το μεθύσι του έφαγε κι αυτός πεντέξη βρόντους
κι εντούτοις την εμέτρησε εξήντα δύο πόντους.

Η ώρα είναι μία Θεέ μου τι τραβάς
Αυτή την ώρα ήρθε ο ρέκτης Κακαβάς
καταλαχανιασμένος κι αρχίνησε τη γκρίνια
γιατί του λασπωθήκανε τα μαύρα του λουστρίνια
Διήρκεσε μια ώρα το κόλπο του καυγά
και έφαγε μπομπότα και δεκατρία αυγά
Εξήτησε κατόπιν κονιάκ μετά καφέ
κι επρότεινε να γίνουν ευθύς ανασκαφαί.

Τα γράφω καθ' υπόδειξιν του φίλου μου Βαγγέλη
κι αν κανενός κακοφανεί καθόλου δεν με μέλει.
Ο Γιουρούκος ο Βαγγέλης ο τραμπούκος ο τεμπέλης
ξανθομούστακος γενάτος και κοντός αλλά κεφάτος

ή

Βαγγέλης ο Γιουρούκος
Κοκορόμυαλος και κούκος.-

Π
Ω
Ρ
Α
Μ
Θ
Ω

Τ Θ Ο
Τ Ζ Ο
Π Θ Ο
μ θ ο ζ

"Μια φορά κι έναν καιρό" τότε που ακόμα στα χωριά μας δεν είχε φτάσει το ραδιόφωνο και η τηλεόραση οι άνθρωποι επικοινωνούσαν πιο ουσιαστικά κι' ας ήταν η ζωή τους σκληρή και δύσκολη. Ξεπερνούσαν τις πίκρες ξεχνούσαν τα βάσανά τους με τα τραγούδια, τα γλέντια, τους χορούς, τα παραμύθια, τα πειράγματα. Και τις μεγάλες νύχτες του χειμώνα, που στα χωριά γίνονταν ακόμα μεγαλύτερες, τις περνούσαν με τα νυχτέρια: όπου οι γυναίκες έπλεκαν ή έγνεθαν ή ξεφλούδιζαν το αραποσίτι και οσοι ήξεραν και είχαν το χάρισμα αφηγούνταν ατελείωτες ιστορίες και παραμύθια. Το ίδιο και οι γιαγιάδες και οι παπούδες δίπλα στο παραγώνι όπου μάζευναν τους πιο πρόθυμους ακροατές τους, τα παιδιά. Ως που ήρθε ο δεύτερος μεγάλος πόλεμος και η ζωή άλλαξε. Οι παραμυθάδες σιγά σιγά χάθηκαν μαζί με τα παραμύθια και τη θέση τους πήραν όλλοι "μύθοι".

Ο παπούς και η γιαγιά έλειψαν από τα σπίτια της σύγχρονης "πυρηνικής" οικογένειας και τα πιπιδά "αντί να φριάνε σπιτιρή στο λαϊλιά των, φριάνε κλειδί, γιατί δεν βρίσκουν κανέναν στο σπίτι τους". Ας είναι.

Το παραμύθι που έφθασε να εξελιχθεί σε λαϊκό λογοτεχνικό είδος αντιπροσωπεύει αρχέγονες καταστάσεις του πολιτισμού και κινείται μέσα στην αοριστία με μια μαγική θα λέγαμε παντοδύναμια. Ως τόσο αδιαφορεί για την πραγματικότητα και την πεζότητα της καθημερινής ζωής, αγνοεί τους φυσικούς νόμους και διαπνέεται από μια "διχοτομική αντίληψη περί κόσμου". Σ' αυτόν πάντα υπάρχουν οι καλοί και οι κακοί, οι φτωχοί και οι πλούσιοι ενώ μία τρίτη δύναμη μεταφυσική, που έχει τον οριστικό λόγο, αντιστρέφει τους όρους. Και δεν είναι τυχαίο αυτό που λέει ο λαός "αυτά γίνονται μόνο στα παραμύθια".

Το παραμύθι που ακολουθεί προέρχεται από μια πολύ παλιά συλλογή, ενός πρωτοπόρου έλληνα λαογράφου του Μιχαήλ Λελέκου από το Χιλιομόδι. Έχει τον τίτλο "Επιδόρπιον" και εκδόθηκε το 1868. Εκτός από παραμύθια περιλαμβάνει δημοτικά τραγούδια, παροιμίες, αλληγορίες, στιχουργήματα και μυθολογήματα. Ελπίζω να μας δοθεί η ευκαιρία να ασχοληθούμε κάποτε με το έργο του. Ας γυρίσουμε όμως στα παραμύθι που δημοσιεύουμε εδώ. Έχει τίτλο "ο πεντεκοταράς". Είναι γραμμένο σ' έναν έξοχο λαϊκό λόγο και στηρίζεται προφανώς σε τοπικές λαϊκές αφηγήσεις. Όμως φέρει πολλές ομοιότητες ή να το ειπούμε καλύτερο, έχει δανειστεί πολλά στοιχεία από το πολύ γνωστό παραμύθι "Ο Παπούτσωμένος γάτος". Εδώ ο γάτος αντικαθίσταται με την αλεπού, όμως ο πλούτος παραμένει το κυρίαρχο στοιχείο.

Σ.Κ.Μ.

Ο Πεντεκοταράς

AΡΧΗ του παραμυθιού, καλησπέρα της αφεντιάς σας.

Μια φορά κ' έναν καιρό ήταν ένας και είχε πέντε κότες, και πήγε η αλπού και του είπε

-ρε Πεντεκοταρά

Θα σε κάνω βασιλιά

-Αη να χαθή, παλη' αλπού της λέει.

Πάλι το ξανάειπε κείνη

-ρε Πεντεκοταρά

Θα σε κάνω βασιλιά

Πάλι κείνος της είπε να χαθή παλη' αλπού

Τέλος επήγε σ' το βασιλιά και ζήτησε τον κούβελό του για να μετρήσει ο Πεντεκοταράς τα χρήματά του. Της το δώσει ο βασιλιάς, το πήρε και πήγε. Εκόλλησε τρία φλωριά στον κούβελο και του τον πήγε πίσω. Το βλέπει ο βασιλιάς και λέει:

-ρε αυτός θα έχει θησαυρό.

Τώρα πήγε πίσω η αλπού στον Πεντεκοταρά και του λέει:

-ρε Πεντεκοταρά

Θα σε κάνω βασιλιά

-Αη να χαθεί της λέει, παλη' αλπού θα με κάνεις ρεζίλι

Πίσω κείνη του είπε

-ρε Πεντεκοταρά

Θα σε κάνω βασιλιά

-Να χαθή, της λεει πάλι κείνος, παλη' αλπού.

Σηκώθηκε και πήγε πίσω στο βασιλιά η αλπού και εζήτησε πάλι τον κούβελό του. Βασιλιά μου, λέει, δε μου δίνεις τον κούβελό σου να μετρήσει τα χρήματά του ο Πεντεκοταράς γιατί προχθές δεν τα μέτρησε καλά; Της τον έδωσε και πήγε κείνη και κόλλησε πένε

φλωριά απάνω στον κόυβελο και του τον πήγε πίσω πάλι. Βλέπει ο βασιλιάς της λέει: τόσο θησαυρό έχει ο Πεντεκοταράς;

-Δεν ξέρεις βασιλιά μου, του λέει η αλπού τί θησαυρό έχει.

Της είπε ο βασιλιάς να τον κάνω γαμπρό στην κόρη μου.

Σηκώθη η αλπού και πήγε στον Πεντεκοταρά και του είπε:

-Ρε Πεντεκοταρά

Θα σε κάνω βασιλιά.

-Της είπ' αυτός να χαθεί παλη' αλπού. Εγώ δεν έχω σπίτι να καθίσω και ρούχο να φορέσω που θα με πας.

Σηκώθη και πήγε στο βασιλιά κείνη και του ζήτησε δύο χιλιάδες δραχμές δανεικές, και της έδωσε ο βασιλιάς. Τις επήρε και πήγε και ψώνισε ρούχα του Πεντεκοταρά τον στόλισε και του λέει να πάμε στο βασιλιά θα σε κάνει γαμπρό.

Της είπε πάλι κείνος.

-Πού θα με πας. Αν ζητήξει ο βασιλιάς ναρθή στο σπίτι μου, που θα τον μπάσω εγώ δεν έχω σπίτι. Ούτε καλύβι δεν έχω.

-Πάμε του λέει κείνη και μη σε μέλει.

Επήγανε στο παλάτι την εστεφάνωση τη βασιλοπούλα καθίσανε πέντε εξι ημέρες και ζήτηξε ο βασιλιάς να πάνε στο σπίτι του Πεντεκοταρά.

Εσηκώθηκαν και πηγαίνανε. Η αλπού πήγαινε μπροστά, απάντησε δύο τρεις ανθρώπους που φυλάγονε εκεί κάναν δύο τρεις χιλιάδες κοτόπουλα, τους χαιρέτισε και τους λέει:

-Το βλέπετε αυτό τ' ασκέρι που έρχεται;

-Το βλέπουμε είπαν κείνοι.

-Έρχεται τους λέει, να σας σκοτώσει και να σας πάρει και τα κοτόπουλα,

αλλά θα σας ρωτήσει πρώτα και αφού σας ρωτήσει τίνος είναι τα κοτόπουλα να ειπείτε του Πεντεκοταρά και να διαλέξετε τα καλύτερα να του τα δώσετε. Τότε δε θα σας πειράξει.

Έφθασε λοιπόν τ' ασκέρι και τους εχαιρέτισε και τους είπε:

-Τίνος είναι τα κοτόπουλα;

-Του Πεντεκοταρά απάντησαν εκείνοι και διαλέξανε τα καλύτερα και του τα έδωσαν.

Η κυρά μαριά εφνγε και πήγαινε μπροστά απάντησε πάλι άλλους και φυλάγανε κανα δυο χιλιάδες βόιδια και τους είπε:

-Βλέπετε αυτό τ' ασκέρι που έρχεται;
-Το βλέπουμε είπαν κείνοι.

-Για σας, λέει, έρχεται να σας σκοτώσει αλλά θα σας ρωτήσει πρώτα θα σας ειπεί τίνους είναι τα βόιδια να ειπήτε του Πεντεκοταρά, και να διαλέξετε το καλύτερο βόιδι να του το δώσετε.

Έφθασε λοιπόν τ' ασκέρι και τους ερώτησε:

-Τίνος είναι τα βόιδια;

-Του Πεντεκοταρά είπανε κείνοι και διάλεξανε το καλύτερο βόιδι και του το δώσανε.

Και η αλπού τράβαγε το δρόμο της. Εκεί απάντησε πάλι άλλους και φυλάγανε κάνια δυο τρεις χιλιάδες πρόβατα και τους εχαιρέτισε και είπε ώρα καλή. Καλώς την αλπού είπαν εκείνοι.

-Τους λέει βλέπετε κείνο το ασκέρι που έρχεται;

-Το βλέπουμε είπανε κείνοι.

-Για σας, λέει, έρχεται να σας σκοτώσει αλλά θα σας ρωτήσει πρώτα θα σας ειπεί τίνος είναι τα πρόβατα να ειπείτε του Πεντεκοταρά, και να διαλέξετε το καλύτερο πρόβατο να του το δώσετε και δεν θα σας πειράξει.

Έφθασε λοιπόν τ' ασκέρι, τους χαιρέτησε και τους είπε:

-Τίνους είναι τα πρόβατα;

-Του Πεντεκοταρά είπανε και διαλέξανε το καλύτερο πρόβατο και του το δώσανε.

Σχέδιο Φάνη Κωστόπουλου

Τώρα προχώρησε η αλπού πάλι απάντησε κάτι άλλους που φυλάγανε κάνα δυο χιλιάδες άλογα και τους είπε:

-Βλέπετε αυτό τ' ασκέρι πούρχεται;
-Το βλέπουμε είπαν κείνοι.

-Έρχεται για σας, τώνε λέει, για να σας σκοτώσει, αλλά θα σας ρωτήσει θα σας ειπεί τίνους είναι τ' άλογα; Να ειπείτε του Πεντεκοταρά και να διαλέξετε το καλύτερο άλογο και να του το δώσετε και δεν θα σας πειράξει.

Έφθασε λοιπόν τ' ασκέρι τους χαιρέτησε και τους είπε:

-Τίνους είναι τ' άλογα;

-Του Πεντεκοταρά είπανε κείνοι και διάλεξανε το καλύτερο άλογο και του το δώσανε.

Προχώρησε η κυρά μαριά επήγε σ'ένα περιβόλι κ' εκεί ήτανε "να παλάτι, ήτανε σαράντα δράκοι, ήτανε δικό τους. Βρίσκει τη μητέρα των και της λέει:

-Βλέπεις κείνο τ' ασκέρι πόρχεται;

-Το βλέπω, λέει κείνη.

-Έρχεται να σκοτώσει τα παιδιά σου και θα σκοτώσει και σένα και να σας πάρει το παλάτι, παρά να φύγεις, της λέει να πας να τα βρεις να των ειπείς να μην έρθουν εδώ, γιατί θα τα σκοτώσει.

Έτσι εσηκώθη και έφυγε πήγε, βρήκε τα παιδιά της και των είπε το περιστατικό και ούτε γυρίσανε πίσω.

Έφθασε λοιπόν και ο βασιλιάς εκεί, πήγε σεριάνισε το περιβόλι, το παλάτι και όλα τ' αλλα και είπε:

-Ρε ο γαμπρός μου έχει περισσότερα από μένα.

Έπειτα πήγανε απάνω όλοι σεριανίσανε τις κάμαρες βρίσκανε χρήματα από δω λίρες από εκεί ρε, λέει πάλι ο βασιλιάς να'χει ο γαμπρός μου περισσότερα χρήματα από μένα.

'Υστερα από λίγες μέρες έφυγε ο βασιλιάς με τ' ασκέρι του κι' εμεινε ο Πεντεκοταράς με τη γυναίκα του τη Βασιλοπούλα.

-Μια μέρα του λέει η αλπού του Πεντεκοταρά αν ψιφήσω τι θα μου κάνεις;

-Θα φτιάξω μαλαματένιο μνήμα να σε βάλω της είπε.

Πέρασε καιρός, εψόφησε η αλπού και είπε ο Πεντεκοταράς:

- Πάρτε την πετάτε την από το παράθυρο την παλη' αλπού να πάει κάτω να πάει να χαθεί και την πετάξανε και πάει.

Κι ο Πεντεκοταράς με τη γυναίκα του τη βασιλοπούλα ζήσανε καλά κι' εμείς καλύτερα.

ΛΑΪΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

Το όνειρο του Δεσπότη

Μια φορά ο Δεσπότης της Κόρθος αποφάσισε 'να βράδυ να βγει στα χωριά να κηρύξει το λόγο του Θεού. Σηκώνεται λοιπόν το άλλο το πρωι ετοιμάζεται πέρνει δύο διάκους και μπονώρα μπονώρα κινάνε για τα απάντων χωριά. Πέρασε το Χιλιομόδι και νυχτώθη σ' ένα χωριό δύο από τον Αγιάργη στου Μπότσικο που το λένε. Πάει και κονεύει στου παπά το σπίτι. Ευθύνει ο παπάς 'έσφαξ' έν αρνί και λέει της παπαδιάς να το φκιάσει να φάνε. Το 'φκιάσει εκείνη και ώμα ήρθε η ώρα να βάνει τραπέζι λέει ο Δεσπότης.

Εγώ δε μπαράχω όρεξη απόψε, μοναχά ας μείνει το αρνί, να πλαγιάσουμε να ιδούμε και τι όνειρο θα ιδεί ο καθένας και το τρώμε αύριο με το καλό, να μη βαρυστομαχιάσουμε κι' όλας."Αφεντική προσταγή και τα σκυλιά δεμένα" που λένε.

'Εμεινε λοιπόν το αρνί και πλαγιάσανε. Οι διάκοι ώμα καταλάβανε ότι αποκοιμήθη ο Δεσπότης σηκωθήκανε φάγανε το αρνί και ξαναπλαγιάσανε. Το πρωί που σηκώθη ο Δεσπότης εφώναξε των διάκωνε και πήγανε εκεί και τους λέει: -Ε' τί όνειρο είδατε απόψε.

-Πες πρώτα η πανιερότη σου και ύστερα λέμε κι εμείς είπαν οι διάκοι.

-Εγώ είδα λέει ο Δεσπότης, πως εκατεβήκανε αγγέλοι από τον ουρανό και με πήρανε και μη πηγαίνανε απάντων μετά φανών και λαμπάδων.

-Αυτό είδαμε κι εμείς, είπανε οι διάκοι, και νομίσαμε ότι την παναγιότη σου θα την κρατήσει ο κύριος απάντων και δεν θα μάτα κατέβεις πίσω κάτου και καθίσαμε και το φάγαμε το αρνί.

Καθώς όκουσε έτσι ο Δεσπότης έπιασε τα γένια του και δεν έβγαλε γρί.

Έρχεται κι ο παπάς, τηράει, τί να ειδεί' φαγωμένο το αρνί. Γυρίζει λέει του Δεσπότη. Την ξέρει η σεβασμιότη σου την παροιμία που λέει "ας μ' αγαπά ο 'πίσκοπος και ας με μισούνε οι Διάκοι. Εμάς εκάλιασε.

Έτος Α' = Έν Ν. Κορίνθῳ 30 Ναεμβρίου 1874 = Άριθμ. 32

KOPINOTIACOS ASTHIP

ΕΦΗΜΕΡΙΣ

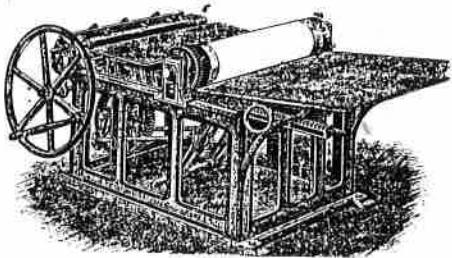
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ, ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ

ΤΙΜΒ. ΣΥΝΑΡΩΝΔΑ
ΠΡΟΠΑΝΙΤΙΣΤΑΣ
Ἐπιτάφιο ἔτος Αριθμ. 8.
Ἐν ταῖς ἁγίαις καὶ ταῖς
ἴεναις Ἐπεργίαις Αρχ. 5.

Ἐκδόσοται ἀκαδ. τῆς ἑδομάδος

ΤΙΜΗ ΚΑΤΑΧΩΡΙΣΜΟΣ
Αποτέλεσμα, εἰσενέργεια κα-
λετῶν, ικανετών αὐγέων λαο. 10.
Τε δικαστικού διαφορικράτει
ἴκανετων αὐγέων λαογύα 6.

Ἐν Νέα Κορίνθῳ... 1875

Από τα ψηλά του "KOPINOTIACOY ASTEPA" αντιγράφουμε μερικά από τα συμβάντα το σωτήριον έτος 1875. Οποιαδήποτε ομοιότητα με τυχόν συμβαίνοντα "την σήμερον ημέραν" είναι εντελώς συμπτωματική. Κατά τα άλλα θυμηθείτε την παροιμία "τ' ἔχεις Γιάννη, τ'
είχα πάντα" και καλή διασκέδαση.

ηκυρώθη η εκλογή του δήμου Στυμφαλίας

Την παρελθόνταν εβδομάδα γενομένης συζητήσεως επί της εκλογής Κορινθίας εν τη Βουλῇ, η-
κυρώθη η εκλογή του δήμου Στυμφαλίας, των εκλογών των λοιπών δήμων της Επαρχίας ημών θεωρηθεισών εγκύρων ως δε μανθάνομεν εντός ολίγου γίνεται επανάληψις της εκλογής εν τω ει-
ρημένω δήμω.

Φύλλο 30 της 11 Νοεμβρίου 1874

ανάπλασις του προσωπικού

Ἡ νέα κυβέρνησις ασχολείται νῦν εις την ανάπλασιν του προσωπικού της υπαλληλίας δὲν των κλά-
δων. Κατ' αυτάς κοινοποιούνται καὶ οι διορισμοί των νέων Νομαρχών. Βέβαιον δὲ ὅτι εγένοντο Νο-
μάρχαι ο κ. Μαρίνος Ζακύνθου, ο κ. Τσιμπουράκης Τριπόλεως καὶ ο κ. Αλεξανδρόπουλος Ναυπλίου.

Φύλλο 50 της 8 Μαΐου 1875

ταραχαί θρησκευτικά

Θρησκευτική παράταξις μετά τον κλήρον των ιερών σηματιών καὶ απεικονισμάτων εδέχθη επί-
θεσιν ετέρας επιπεδούσσης κατ' αυτής ἵνα την διαλύσῃ. Απεργραπτος είναι η σκηνή η διαδρα-
ματισθείσα ἔξωθι του ιερού ναού, κατά την στιγμήν εκείνην. Φωναί πανταχόθεν ηκούνοντο,
σύγχυσις γενική επεκράτει, καὶ οι μεν απώθουν τοὺς δέ. Η αναξία αὐτῇ πάλι μεταξύ δύο φανα-
τισμών διήρκεσεν επί ημίσειαν περίπου ὥραν, ὅτε η αστυνομία καταφθάσασα ηναγκάσθη να ε-
πέμβη ενόπλως, να διαλύσει τους ταραχίας, να συλλάβει τους πρωτουργούς καὶ αποκαταστήσει
την τάξιν, οδηγήσει δε ασφαλώς τον κλήρον μετά των ιερών σκευών εις την εκκλησίαν.

Φύλλο 52 της 30 Μαΐου 1875 (εκ της Βυζαντίδος)

εκποιηθήσεται ως αδέσποτος

Προ μηνός αποβιώσας ενταύθα καλόγηρός τις ονόματι Γρηγόριος, αφήκεν όνον ευρισκόμενον
νῦν εν χερσὶ Δημαστυνόμου Κορίνθου: 'Οθεν ειδόποιούνται οι κληρονόμοι του εν λόγῳ ιερομο-
νάχου ἵνα εντός δέκα πέντε ημερών από σήμερον προσέλθωσιν καὶ παραλάβωσιν αυτόν, ἄλλως
θα φάγη αυτόν, λέγομεν δὲν το έξοδον επιτηρήσεως καὶ νομής, εκποιηθήσεται δε ως αδέσποτος.

Φύλλο 43 της 12 Μαρτίου 1875
Επιλογή: Σπ. Κ. Μιχόπουλος

ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΚΑ

ΦΕΝΕΑΤΙΚΑ

& ἄλλα...

Ξαναζωντάνεψων τα "Ερμαία".

Πραγματοποιήθηκε κι εφέτος στο Φενεό το εορταστικό τριήμερο (20-22 Αυγούστου) που οργανώνει κάθε χρόνο ο διμήλος "Αρχαία Φενεός" σε συνεργασία με την Κοινότητα και άλλους τοπικούς παράγοντες.

Είναι προσπάθεια αναβίωσης των "Ερμαίων" που ετελούντο στο Φενεό κατά την κλασική αρχαιότητα.

Το πρόγραμμα περιελάμβανε αθλητικούς αγώνες στίβου στο γήπεδο "Ερμής" στη δραγάτα, αγώνα ανώμαλου δρόμου τριών χιλιομέτρων, και βέβαια, για να είμαστε και στο σύγχρονο πνεύμα, ποδοσφαιρική συνάντηση μεταξύ τοπικών ομάδων.

Ως προς τα πολιτιστικά έγινε αναβίωση του τοπικού πανηγυριού με παραδοσιακό γλέντι και δργανα, αφού προηγήθηκε λειτουργία στην οποία έψαλλε η εκκλησιαστική χορωδία Ζευγολατού και ακολούθησε βράβευση πρωτευσάντων μαθητών. Το βράδυ δόθηκε παράσταση Καραγκιόζη.

Στυμφαλία, λίθοις φθεγγομένοις.

Είναι γνωστό ότι στην Ελλάδα μιλούν και οι πέτρες. Πανάρχαιες πέτρες που κάθε τόσο έρχονται στο φως από την αρχαιολογική σκαπάνη.

Στις ανασκαφές που διενεργεί από καιρό στη Στυμφαλία το Καναδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο με την επίβλεψη του καθηγηγή Hector Williams ανακαλύφθηκαν στα τέσσερα αρχαία νεκροταφεία της, ενεπίγραφες επιτύμβιες στήλες, οι οποίες συγκεντρώθηκαν και φυλλάσσονται στον πυλώνα της Φρόγκικης εκκλησίας. Δύο μάλστα από αυτές παρουσιάζουν επιμελημένη "επίστεψη" όπως αυτή της φωτογραφίας. Το υλικό αυτό αποτέλεσε αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης των αρχαιολόγων Ph. Hardig και Hec. Williams που δημοσιεύτηκε σε αρχαιολογικό περιοδικό της Γερμανίας με τίτλο *Funerary Inscriptions From Stymphalos*. (Ταφικές επιγραφές από την Στύμφαλο).

Πέντε δρόμοι για την Στυμφαλία

Μη νομίσετε ότι άνοιξαν τόσους νέους δρόμους για την Στυμφαλία. Προς τα εκεί πηγαίνουν οι δύο βασικοί δρόμοι από το Κιάτο και από τη Νεμέα και μας αρκούν. Μόνο που με τις αιώνιες λακούβες τους μοιάζουν σαν κλαρωτό μαντήλι που λέει και μια Φενεάτισα φίλη μας. Ο πρώτος μάλιστα έχει αρχίσει να ανακατασκευάζεται εδώ και αρκετά χρόνια και οι εργασίες που άρχισαν κάτω από το Σούλι βρίσκονται ακόμα στην αρχή.

Εμείς εδώ όλο θέλουμε να ειπούμε. 'Ότι στην Αθήνα υπάρχουν πέντε δρόμοι με το όνομα "ΟΔΟΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ". Βρίσκονται στους Αγίους Αναργύρους, στον 'Αλιμο, στα Πατήσια, στο Περιστέρι και στο Χαλάνδρι. Το όνομα το έβαλαν κάποιοι Στυμφάλιοι που πρωτοκατοίκησαν στους δρόμους αυτούς για να τους θυμίζει τον τόπο τους και σιγά-σιγά πέρασε ως επίσημη ονομασία στα βιβλία των δήμων και έμεινε. Μια από αυτές και στη φωτογραφία.

Πινακίδες γενικώς

Χρόνια τώρα στη Χούνη πριν από το Κλημεντοκαίσαρι μια πινακίδα μας δείχνει στα εγγλέζικα -όσο πολύ έχουμε προοδεύσει- το δρόμο που πηγαίνει στη "Ngura" δηλαδή στη Γκούρα, και δύο από τους περαστικούς γνωρίζουν και λίγα "αγγλικούλια" που έλεγε μια γιαγιά που έμεινε δυο-τρεις μήνες στο Λονδίνο, γελάνε όταν τη βλέπουν.

Δεν ξέρουμε πόσες γνώσεις αγγλικής έχει η αρμόδια για τις πινακίδες των δρόμων κρατική υπηρεσία. Άλλά τι να έχει αφού και τα ελληνικά της είναι "πανάθλια" όπως φαίνονται σε μια άλλη πινακίδα που είναι τοποθετημένη έξω από το Μελίσσι, στην παλαιά Εθνική οδό Ξυλοκάστρου Κορίνθου. Και για να μην αμφιβάλλετε κοιτάξτε τις φωτογραφίες.

Ένωσαν τις δυνάμεις τους

Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Κοινοτήτων, κάτι που γίνεται σε πολλές περιοχές της Πατρίδας μας, δημιουργήθηκε και στη Στυμφαλία. Η σύσταση του ήδη εγκρίθηκε αρμοδίως και δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ 448 τ.Β/1993) και πρόεδρος του εκλέχτηκε ο Κώστας Λέγγας πρόεδρος της Κοινότητας Καλιάνων.

Στόχοι των συνδέσμων αυτών είναι η προώθηση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης σε όλους τους τομείς, η μελέτη και η έρευνα της αναπτυξιακής διαδικασίας, η ανάληψη πρωτοβουλιών για τη διατήρηση και την προβολή των ιστορικών μνημείων και της πολιτιστικής τους ταυτότητας, η ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού και πολλά άλλα που οι κοινότητες μπορούν να πετύχουν με την ένωσή τους σε μία δύναμη. Στο σύνδεσμο Στυμφαλίας μετέχουν όλες οι κοινότητες εκτός εκείνων του Κεφαλαρίου και της Συμφαλίας. Για την τελευταία μάλιστα μας είπαν ότι αντέδρασαν ο γραμματέας της κοινότητας και μια παπαδιά που ασχολείται με τα κοινά.

Δεν γνωρίζουμε πως πάρθηκε αυτή η απόφαση και αν είναι σύμφωνη με την βούληση των κατοίκων. Είνοι ανάγκη δύμως να εξηγήσει κάποιος στους διαφωνούντες ότι σε μια εποχή που ολόκληρα Κράτη της Ευρώπης ενώθηκαν και αποτελούν ήδη την "Ευρωπαϊκή Ένωση" είναι αστείο να μη μετέχουν με διάφορες προφάσεις όλες οι κοινότητες μιας μικρής περιοχής, σε μια κοινή προσπάθεια που είναι βέβαιο ότι θα εξυπηρετήσει καλίτερα τα συμφέροντα όλων.

Μάθαμε ότι αναπτυξιακός Σύνδεσμος Κοινοτήτων γίνεται και στο Φενεό.

Το φράγμα "Δόξα"

Συνεχίζονται οι εργασίες για την κατασκευή στο Φενεό του φράγματος "Δόξα" όπως λέγεται από το ομώνυμο ποτάμι που πρόκειται να εγκλωβίσει.

Το έργο είναι μεγάλης σημασίας και όταν ολοκληρωθεί θα αλλάξει τη ζωή στο Φενεό. Τα τεχνικά μεγέθη του έργου είναι όντως εντυπωσιακά: Λεκάνη απορροής 17 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Χωρητικότητα λίμνης 5.300.000 κυβικά μέτρα και αρδευόμενη έκταση 10.000 στρέμματα.

Δεδομένου ότι ο προϋπολογισμός του έργου ξεπερνά το 1,5 δισ. δραχμές μόνη ελπίδα για να ολοκληρωθεί είναι η ενταξή του στο πακέτο Ντελόρ II. - Ας το ελπίσουμε.

Αιμοδοσία στο Καλιάνι

Η πρόταση του συλλόγου "Φίλοι Μονής Αγίου Γεωργίου Φενεού" για τη δημιουργία Τράπεζας αίματος βρήκε πρόσφορο έδαφος στη Στυμφαλία. Έτσι στις 28 Νοεμβρίου σε αίθουσα του Γυμνασίου Καλιάνων όπου εγκαταστάθηκε το κινητό συνεργείο του Γενικού Νοσοκομείου Κορίνθου με επικεφαλής τη διευθύντρια αιμοδοσίας ιατρό κ. Φαρμάκη, έγινε η πρώτη αιμοδοσία από Συμφαλίους αιμοδότες. Στην αιμοδοσία παραβρέθηκε και η πρόεδρος του συλλόγου "Φίλοι Μονής Αγίου Γεωργίου Φενεού" συγγραφέας κ. Ντ. Βλάχου. Το μεσημέρι όλοι μαζί αιμοδότες και αιμολήπτες γεύτηκαν τους νοστιμότατους μεζέδες που είχε ετοιμάσει η κ. Αθηνά Λέγγα, αιμοδότης και αυτή και είχε φροντίσει για την όλη οργάνωση. Οι Στυμφαλίοι με την πράξη τους αυτή προστέθηκαν στη μεγάλη ομάδα των αιμοδοτών του πολιτισμένου κόσμου και ιδιαίτερα του Νομού Κορινθίας που έρχεται πρώτος σε προσφορά αίματος σε ολόκληρη τη Χώρα.

Διώρυγα της Κορίνθου - 100 χρόνια

Πολλές εκδηλώσεις έγιναν φέτος για τον εορτασμό 100 χρόνων από την έναρξη της λειτουργίας της "Διώρυγος της Κορίνθου". Μέσα σ' αυτές και η, βάσει του προγράμματος "Ανοιχτή Πόρτα", επίσκεψη μαθητών Γυμνασίων και Λυκείων από όλην την Ελλάδα που δύως μας είπαν ξεπέρασαν τις 30.000. Τη Διώρυγα επισκέφθηκαν με πρωτοβουλία των καθηγητών τους και τα παιδιά των δικών μας Γυμνασίων και Λυκείων Καλιάνων και Γκούρας.

Με έξοδα της "Ανοινόμου Εταιρείας Διώρυγος της Κορίνθου Α.Ε." τα παιδιά πέρασαν με ναυλωμένα σκάφη τη Διώρυγα και από ξεναγούς έμαθαν για την Ιστορία και την προσφορά της στην Εθνική Οικονομία, τις μεταφορές, τον Τουρισμό, και τον Πολιτισμό.

Παλαιοχριστιανική Εκκλησία στο Ξυλόκαστρο

Έργο ζωής και πνοής για τον Αρχιμανδρίτη Νίκωνα ο νέος γαός της Παναγίας που έχει χτιστεί στο Ξυλόκαστρο, σε ρυθμό παλαιοχριστιανικής βασιλικής με στοιχεία ναών της κλασικής αρχαιότητας.

Έχει τη διαρρύθμιση των ναών των πρώτων Χριστιανικών χρόνων με τον άμβωνα στο Κέντρο, με περιστύλιο, βαπτιστήριο και άλλους ειδικούς χώρους λατρείας, στοιχεία που όπως λένε οι ειδικοί τον καθιστούν μοναδικό στον Κόσμο. Το κάλλος, η αρμονία και η μεγαλοπρέπεια του όλου οικοδομήματος προκαλούν δέος και θαυμασμό.

Εν θαλάσσῃ βαπτιζομένων....

Η διαμαρτυρόμενη στο θρήσκευμα γαλλίδα γιατρός Αννίκ Γκράχαμ-Παύλου σύζυγος του Έλληνα γιατρού κ.Παύλου αφ'ότου εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Ελλάδα προσχώρησε στην Ορθοδοξία και στο τέλος Αυγούστου βαφτίστηκε μαζί με τα δύο αγοράκια της.

Τα βαφτίσια έγιναν στη θάλασσα όπως γινόταν και στην εποχή των πρώτων Χριστιανών και το μυστήριο τέλεσε ο φενεάτης Παπα-Αναστάσης Οικονομόπουλος, εφημέριος στην Νεράτζα, ο οποίος και την κατήχησε στην ορθόδοξη πίστη.

Τους νεοφύτους που έλαβαν τα ονόματα Λικατερίνη η μητέρα και Σεβαστιανός και Δανιήλ τα παιδιά, δεν τους "βούτηξαν" στην κολυμβήθρα και της Εκκλησίας.

Βούτηξαν μόνοι τους τρεις φορές στη θάλασσα, τη μεγάλη κολυμβήθρα της γης, στην παραλία της Νεράτζας από όπου και το στιγμιότυπο.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Βιβλία που λάβαμε:

Μητροπολίτου Μεθοδίου Φούγια: *To ελληνικό υπόβαθρο του Χριστιανισμού*. Έκδοση της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος. Αθήνα 1993.

Με το περισπούδαστο αυτό έργο του, έργο εθνικής πνοής και σημασίας, ο εκ Φενεού Αρχιεπίσκοπος επισημαίνει τα εκκλησιαστικά και εθνικά μας προβλήματα και υπενθυμίζει την οφειλή του Χριστιανικού κόσμου προς τον Ελληνικό Πολιτισμό.

Ιερουμονάχου Ανθίμου Αγιοννανάτου: *"Άγια 'Αννα το ιερό βήμα του 'Αθωνα"*. Έκδοση Ορθοδόξου Χριστιανικής Αδελφότητος "Λυδία". Αγιον Όρος 1992.

Ο σεβάσμιος Γέροντας της Καλύβης των Θεοφιλέων ιερομόναχος Ανθίμος (Ζαφειρόπουλος) από το Καλιάνι της Στυμφαλίας, παρουσιάζει με το βιβλίο του αυτό, το ιστορικό της αγιοτρόφου "Αθωνικής Σκήτης της Αγίας 'Αννης" από ανέκδοτο κείμενο κώδικος, συνοπτικό Γεροντικό Παλαιών και συγχρόνων "οικητόρων του Ιερού βήματος του 'Αθωνα" Αγιαννανιτών Πατέρων και την "ασματική ακολουθία του οσίου Γεροντίου του εν Βουλευτηρίοις".

Το βιβλίο προλογίζει ο επίσης Στυμφάλιος καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Στυλιανής Γ. Παπαδόπουλος.

Καΐτης Μουλοπούλου-Καρακίτσου: *Αλωπεκία. Ταξινόμηση και αντιμετώπιση*. Επιστημονικές εκδόσεις Παρισιάνος. Αθήνα 1992.

Πρόκειται για μια από τις πολλές επιστημονικές εργασίες της συμπατριώτισσάς μας (από την Καστανιά) γνωστής καθηγήτριας της δερματολογίας που αναφέρεται στο ιατρικό πρόβλημα της αλωπεκίας, δηλαδή της φαλάκρας.

Το βιβλίο αναφέρεται στην ταξινόμηση και τη διάγνωση των διαφόρων μορφών της "νόσου" και επισημαίνονται τα σχετικά με τη "θεραπεία" που λόγω ψυχολογικών προβλημάτων, γίνεται σε πολλές περιπτώσεις αντικείμενο εκμετάλλευσης. Το βιβλίο, απευθυνόμενο κατά κύριο λόγο προς ειδικούς, πέρα από την επιστημονική του αξία την οποία εμείς ως μη ειδικοί απλώς εικάζουμε, πιστεύουμε ότι φωτίζει ένα πρόβλημα που μας στοιχίζει μεταφορικά και κυριολεκτικά "τα μαλλιά της κεφαλής μας". Εννοείτε σε θύσους το έχουν.

Αριστείδη Ν. Δουλαβέρα: *Νεώτερη Φενεατική βιβλιογραφία*. Ανάτυπο από τα Πρακτικά του Δ' διεθνούς συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών. Αθήνα 1993.

Ο φενεάτης συγγραφέας, διδάκτορας της φιλοσοφίας και σχολικός σύμβουλος φιλολόγων, με τη μελέτη του αυτή μας παρέχει μια αξιόλογη βιβλιογραφική πηγή για όλα όσα έχουν γραφεί για το Φενέο τα τελευταία 40 χρόνια. Και όπως αποδεικνύεται δεν είναι λίγα, γεγονός που, όπως επισημαίνει και ο ίδιος, φανερώνει ότι η ορεινή αυτή περιοχή έχει προβληματίσει και απασχολήσει πολλούς συγγραφείς και επιστήμονες.

Η παρουσίαση των βιβλίων γίνεται κατά κατηγορίες, επιστημονικά, Ιστορικά, λαογραφικά, οδιοπορικά, βιογραφίες κ.λ.π. και για κάθε ένα από αυτά ακολουθεί σύντομη και περιεκτική αναφορά στο περιεχόμενο και σε αδρές γραμμές βιβλιοκρισία.

Ντίνας Βλάχου: *Κορινθιακή Ελβετία - Μονή Αγίου Γεωργίου Φενεού*. Αθήνα 1992.

Πρόκειται για ένα σύντομο οδιοπορικό στο Φενέο της γνωστής φενεάτισας συγγραφέως. Είναι μια ιστορικοφιλολογική μελέτη θα λέγαμε, που το κέντρο του ενδιαφέροντός της εστιάζεται στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Φενεού, ένα ιστορικό μνημείο της Ορθοδοξίας που κινδυνεύει από την φθορά και την εγκατάλειψη.

Το βιβλίο προλογίζει ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κορίνθου κ.κ. Παντελεήμων.

Αθανασίου Θρ. Δρυνύκα: *Bιογραφικό λεξικό Φενεατών*. Αθήνα 1988.

Το βιβλίο είναι ένα τοπικό "Who is who" θα λέγαμε για "ζωντανούς και πεθαμένους" φενεάτες που διακρίθηκαν σε διάφορους τομείς της ζωής. Βιογραφούνται 750 περίπου άτομα για τα ο-

ποία ο Φενεάτης συγγραφέας και στρατηγός, με πολύ αγάπη αλλά και μόχθο συγκέντρωσε τα απαραίτητα στοιχεία και τις πληροφορίες που παραθέτει για τον καθένα. "Το έργο αυτό" γράφει ο Αριστείδης Δουλαβέρας σε μια μελέτη του "είναι πολύτιμη πηγή πληροφοριών για τους Φενεάτες και όσο θα περνούν τα χρόνια τόσο θα αποκτά μεγαλύτερο ενδιαφέρον και αξία".

Ιωάννου Εν. Πέππα: Μεσαιωνικές σελίδες της Κορινθίας και Μορέως. Αθήνα 1993.

Το βιβλίο αποτελεί σημαντική προσφορά στη μελέτη της Μεσαιωνικής ιστορίας της Κορινθίας αλλά και του "Μορέως" γενικότερα και ανοίγει ένα παράθυρο στη σκοτεινή αυτή περίοδο. Ο συγγραφέας επικεντρώνει το ενδιαφέρον του κυρίως στα οικοδομικά ερείπια των κάστρων που είναι διάσπαρτα στον Κορινθιακό χώρο και για τα περισσότερα των οποίων, ή ελάχιστα πράγματα γνωρίζουμε ή και αγνοούμε παντελώς την υπαρξή τους. Και από την άποψη αυτή το βιβλίο ξαφνιάζει.

Οι μελέτες για τα κάστρα τεκμηριώνονται με λεπτομερή τοπογραφικά σκαριφήματα και θαυμάσιες έγχρωμες φωτογραφίες. Στην Κορινθιακή βιβλιογραφία προστίθεται μια αξιόλογη ιστορική πηγή.

Κωνστ. Σωκρ. Παπαθανασίου: Απάνθισμα σοφίας. (Συλλογή γνωμικών και αποφθεγμάτων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα). Έκδοση "Πύρινος Κόσμος" Αθήνα 1987.

'Εργο μόχθου και κόπου ετών για τον Στυμφάλιο (από τη Λαύκα) συγγραφέα, το βιβλίο αυτό αποτελεί κυριολεξία του τίτλου του. Στις 450 σελίδες του περικλείει το απόσταγμα της ανθρώπινης σοφίας όπως έκφραστηκε από την εποχή των επτά σοφών μέχρι τις ημέρες μας με ρητά, γνωμικά, σκέψεις, συμβουλές και παρανέσεις. Το υλικό ταξινομημένο κατά κατηγορίες σε τέσσερα μέρη, καταχωρείται αλφαριθμητικά για να είναι εύχρηστο. 'Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στον πρόλογο "ολόκληρο το περιεχόμενό του συντίθεται από σύντομες διατυπώσεις έγκυρης αλήθειας, που έχουν διδακτική αξία και αποτελούν κανόνες ζωής και ενεργειών του ανθρώπου".

Βαγγέλη Βαρδουνιώτη: Πικρά-γλυκά μου χρόνια. Αθήνα 1993.

Προσωπικά βιώματα και "ιστορίες" από την παιδική του ζωή σ' ένα θεόφτωχο και λατρεμένο χωριό όπως όλα της Στυμφαλίας θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς το βιβλίο αυτό του "Ντουσιάτη" συγγραφέα. Γραμμένο με αληθινή αγάπη και πόνο παρουσιάζει τον κόσμο του χωριού, σκεπασμένο με την ισδύτια φτωχεία του και τη ζωή του με τα βάσανα, τις λαχτάρες του, και τις λιγοστές χαρές του σε μια σκληρή εποχή που οι νεώτεροι και τα σημερινά παιδιά εντυχώς ή δυστυχώς δεν εγγνώρισαν ποτέ.

'Οσο για μας τους μεγαλύτερους που φύγαμε για να προκόψουμε και να χορτάσουμε ψωμί στις άψυχες πολιτείες, μας γυρίζει πίσω νοσταλγικά στα πικρά-γλυκά μας χρόνια.

Φάνη Σ. Κωστόπουλην: Οδός Ασκληπιού. Αθήνα 1993.

Τρία κείμενα από παλαιότερες δημοσιεύσεις αποτελούν το μικρό αυτό βιβλιαράκι του Στυμφαλίου φιλόλογου (από το Μπάσι) Φάνη Κωστόπουλου και μαρτυρούν την ιδιαίτερη προτίμησή του στην γαλλική φιλολογία.

Τίτλοι των θεμάτων του: "Οδός Ασκληπιού" που δίνει τον τίτλο στο βιβλίο, η "Κόρινθος των Αθλίων" που αναφέρεται στο γνωστό μυθιστήρημα του Β. Ουγκό και πρωτοδημοσιεύτηκε στον "Αίπυτο" και ο "άγνωστος Δον Ζουάν" που από τη γαλλική φιλολογία προβλήθηκε ως πανανθρώπινο σύμβολο ανδρικής γοητείας.

Γιώργου Κ. Δερβεντζή: Αντί πάσης Θυσίας. Εκδόσεις "Οπτιμα" 1992.

Στο βιβλίο του αυτό με τον "ηρωϊκό τίτλο" ο Στυμφαλίος συγγραφέας (από το Μπάσι) καταγράφει με ενάργεια και γλαφυρότητα τις μνήμες και τις εμπειρίες του από την Εθνική Αντίσταση αλλά και από τους χαλεπούς καιρούς που την ακολούθησαν.

Κώστα Μ. Λύρα: Δημοτικά τραγούδια Γκούρας Φενεού. Αθήνα 1982.

Η αγάπη του για τα δημοτικά τραγούδια οδήγησε τον φενεάτη δάσκαλο να καταγράψει σε μια συλλογή όσα τραγούδιούνται στο χωριό του αλλά και στην ευρύτερη περιοχή.

Και επειδή λόγος και μουσική είναι στενά δεμένα και όπως έλεγε ο Γ. Τερτσέτης "δεν πρέπει να χωρίζομεν δι, τι είναι αχώριστον ποίησιν και μουσικήν", στο βιβλίο παρατίθεται μουσικό παράρτημα στο οποίο είναι καταγραμμένη από τον Κ. Μάρκου σε ευρωπαϊκή και βιζαντινή σημειογραφία η μελωδία σύμφωνα με την οποία τραγουδιούνται όλα τα τραγούδια της συλλογής, η οποία στο σύνολό της παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

ΕΙΔΙΑΝ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΝ "ΑΙΠΥΤΟ"

„... Ο Αίπυτος είναι μια αξιοπρόσεχτη παρουσία μελέτης και καταγραφής τοπικών θεμάτων και όχι μόνο, που θα μπορούσε να εξελιχθεί σε περιοδικό για όλη την Κορινθία, που τόσο της λείπει. Δεν έχει άλλωστε τίποτε να ζηλέψει από ανάλογες προσπάθειες στον Ελληνικό χώρο. Ιδιαίτερα με συγκίνηση η δωρεάν προσφορά του σε όλους τους μαθητές των σχολείων της ορεινής Κορινθίας.“

Βασ.Ι.Λαζανάς
Δρ. Φ. Συγγραφέας

„... Είναι ό,τι καλύτερο μπορούσε να αποχτήσει ο λησμονημένος τόπος μας, η παμφιλάτη Στυμφαλία, η μικρή πατρίδα μας, αλλά και ο Φενεός, για να περισωθούν οι μνήμες τους, να ζωντανέψει η ιστορία τους και να προβληθεί η ανυπέρβλητη ομορφιά τους. “

Φάνης Σακελλαρίου
Γλύπτης

„... Ο Αίπυτος είναι ένα σημαντικό τοπικό περιοδικό και αποτελεί μια πολύ σοβαρή παρέμβαση στον πνευματικό χώρο της Κορινθίας. “

Παύλος Καράγιωργας
Θεατρικός Συγγραφέας

„... Ο Σύλλογος Ξυλοκαστρινών της Αθήνας, εναίσθητος σε ό,τι αφορά την ιστορία και τον πολιτισμό της ευρύτερης περιοχής της Κορινθίας, χαιρετίζει με ικανοποίηση την έκδοση του περιοδικού σας και πιστεύει ότι καλύπτει ένα πράγματι σημαντικό κενό. Πρόκειται για μια ευγενική προσπάθεια που με γνώση και αίσθημα βοηθάει τον τόπο, προβάλλει την παράδοση, θυμίζει την ιστορία και καλλιεργεί την γνώση. “

Γεώργιος Καμπίρης
Δικηγόρος.Πρόεδρος του Συλλόγου Ξυλοκαστρινών

„...Συμβάλλει θετικά σ'ένα επίπονο και δύσκολο έργο που πρέπει να γίνει συνείδηση όλων μας και που είναι η πολιτιστική μας κληρονομιά. “

Γεωργία Θηβαίου
Καθηγήτρια

„... Ο "Αίπυτος" είναι πραγματικά ένα πολύ αξιόλογο εκδοτικό επίτευγμα. Κομψό στην εμφάνιση με σωστά δομημένη ύλη, με ποιοτική ανωτερότητα, απόλυτη αξιοπιστία, αδιάβλητη εγκυρότητα, και με αφοπλιστική ειλικρίνεια δίχως φτιασιδώματα, σοβαρό στην απλότητά του, με καταπληκτικό ύφος και ήθος, κερδίζει άμεσα τον αναγνώστη. Διαβάζοντάς το κανείς νιάθει σαν στο σπίτι του. Ο αναγνώστης ταξιδεύει μαζί του στο χθες και στο σήμερα ευχάριστα και νοσταλγικά. “

Γιάννης Καραργύρης
Συγγραφέας-λογοτεχνής

„...Μας πληροφορεί για την ιστορία και το ένδοξο παρελθόν του τόπου μας και μας βοηθάει στην μόρφωσή μας. Παρακαλώ όλους τους Συλλόγους Στυμφαλίας και Φενεού και τη Στυμφαλιακή Αμφικτιονία να συνεργαστούν και να το βοηθήσουν αντό το περιοδικό. Εμείς οι μαθητές τη χρειαζόμαστε περισσότερο. “

Γιώργος Βλάχος
Μαθητής Λυκείου Ψάρι Στυμφαλίας.

„Η ποικιλία των θεμάτων του και η επιστημονική των εδραίωσις προβάλλουν τις ξεχασμένες πατρίδες μας και ίσως προβληματίσουν κάποιους αρμόδιους για το χρέος των έναντι αυτών. “

Νίκος Παπαγεωργόπουλος. Χαλκίδα

Και τώρα...
κάτι για μας εδώ να ειπούμε...
(Αριστοφάνης: Από τους "Ορνιθες")

Τα χωριά μας ήταν ο "παράδεισος" των παιδικών μας χρόνων. Εκεί "έχουμε αφήσει παιδί τον εαυτό μας" και οι μνήμες μας, έστω και σε "απόσταση μύθου" είναι ζωντανές ακόμα μέσα μας. Αυτόν τον χαμένο παράδεισο προσπαθούμε να ξαναζωντανέψουμε στις σελίδες του "Αίπυτου" που με την έκδοση αυτού του τεύχους συμπληρώνει τον πρώτο χρόνο της ζωής του. Οι σελίδες λοιπόν αυτές είναι μια περιπλάνηση στους αλλοτινούς καιρούς των χωριών μας αλλά και στη σημερινή ζωή την καλπάζουσα των όπου γης Στυμφαλίων και Φενεατών.

Και ενώ οι πιο πολλοί παραλήπτες του εκφράσανε την ικανοποίησή τους και το θερμό ενδιαφέρόν τους για τα θέματά του, και μας είπαν "χίλια καλά λόγια", λίγοι είναι εκείνοι που γνωρίζουν ή έστω υποπτεύονται το βαρύ οικονομικό κόστος του. Κόστος που μέχρι σήμερα αντιμετωπίσαμε με τις συνδρομές που ελάχιστοι από τους αναγνώστες του θυμήθηκαν να στείλουν και κυρίως με τις εισφορές ευαίσθητων συμπατριωτών μας και όχι μόνο, χωρίς την αρωγή των οποίων δεν θα είχε καν ξεκινήσει αυτή η προσπάθεια.

Αν και γνωρίζουμε ότι προσκρούσουμε στη σεμνότητά τους, θεωρούμε χρέος μας να τους ευχαριστήσουμε από τη στήλη αυτή για την οικονομική τους ενίσχυση χάρις στην οποία καλύψαμε τις μέχρι σήμερα δαπάνες του περιοδικού.

Είναι: ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ.κ. Μεθόδιος Φούγιας, ο σύλλογος των Ξυλοκαστρινών, ο σύλλογος "Φίλων Μονής Αγίου Γεωργίου Φενεού", ο Αναπτυξιακός Πιστωτικός Συνεταιρισμός Κορινθίας "ΕΡΜΗΣ", οι επιχειρηματίες αδελφοί κ.κ. Στύμφαλος και Ηρόδοτος Παπαϊωάννου, ο κύριος Γεώργιος Ψαχούλιας, η κυρία Πόπη Κουτρέτση-Δερδίλοπούλου, η κυρία Μαρία Ράλλη-Υδραίου, ο κύριος Σπύρος Δέδες, η κυρία Έλλη Αθανασούλη-Ντουμάνη, ο κύριος Αριστομένης Δέδες, ο κύριος Παναγιώτης Κουτρέτσης, η κυρία Ηλέκτρα Μιχοπούλου-Λεβέντη, ο κύριος Περικλής Νίκας, ο κύριος Δημήτρης Μιχόπουλος και η κυρία Βικτωρία Κρητικού. Ευχαριστίες απευθύνουμε επίσης και σε όσους έστειλαν την συνδρομή τους.

Και μέχρι εδώ πάει καλά. Το τι θα γίνει όμως από δω και πέρα θα το αποφασίσουν μάλλον οι αναγνώστες και βέβαια αν το νομίζουν και οι Σύλλογοι και οι Κοινότητες Στυμφαλίας και Φενεού, εξαιρουμένων πάντοτε των μαθητών.

Αν νομίζετε λοιπόν ότι ο "Αίπυτος" είναι ωφέλιμος και χρήσιμος στην ορεινή Κορινθία στην οποία κατά κύριο λόγο αναφέρεται, βοηθήστε τον να επιβιώσει, αλλιώς θα αναγκασθεί να επιστρέψει στο μυθικό τάφο του, κάπου στις πλαγιές της Ζήρειας όπου αιώνες τώρα αναπαυόταν, και εμείς θα του ζητήσουμε συγγνώμη γιατί ταράξαμε τη γαλήνη του.

Σ.Κ.Μ.

